

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΥ
Ὁμοτίμου καθηγητοῦ τῆς Παιδαγωγικῆς
Ἀκαδημαΐου

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΜΗΤΡΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

Μετὰ δυσχερείας εὔρεν εἴσοδον ἐν τοῖς σχολείοις πάντων τῶν πεπολιτισμένων κρατῶν ἡ διδασκαλία τῆς μητρικῆς γλώσσης ὡς ἰδιαίτερου μαθήματος. Τοῦτο ὀφείλεται πλὴν ἄλλων αἰτίων καὶ εἰς τὴν πρότερον ἐπικρατούσαν κυριαρχίαν τῆς λατινικῆς γλώσσης ἐν ταῖς χώραις ταύταις. Ὡς παράδειγμα φέρομεν τὴν Γερμανίαν. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὑπῆρξεν ἰσχυροτάτῃ ἡ ἐπίδρασις τῆς λατινικῆς γλώσσης ἐπὶ τὰς ἐπιστήμας, τὴν φιλολογίαν, τὰς καθ' ἡμέραν ἀναστροφάς, ἐνὶ λόγῳ ἐπὶ τὸν ὅλον βίον τοῦ ἔθνους τούτου. Καὶ ἐπὶ τῶν γερμανικῶν σχολείων ἐκυριάρχει αὕτη μέχρι τοιοῦτου σημείου, ὥστε αὐτὸς ὁ Λοῦθηρος, εἰ καὶ πρακτικῶς συνεβάλετο, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, πρὸς καλλιέργειαν καὶ ἐνίσχυσιν τῆς γερμανικῆς γλώσσης διὰ τῶν συγγραφῶν, αἵτινες εἶναι γεγραμμέναι γερμανιστί, καὶ διὰ τῶν κηρυγμάτων αὐτοῦ, αἵτινα ὁσαύτως ἐγένοντο ἐν γερμανικῇ γλώσσῃ, ἐν τούτοις ἐφρόνει, ὅτι οἱ παῖδες ἐν τῷ σχολείῳ ὀφείλουν νὰ διδάσκωνται λατινικά. Καὶ οἱ πλεῖστοι διευθύνται τῶν σχολείων ἰσχυρίζοντο τότε, ὅτι ἡ γερμανικὴ γλῶσσα εἶναι βάρβαρος καὶ προσεπάθουν, ὅπως οἱ παῖδες ὁμιλῶσι καὶ γράφωσι τὴν λατινικήν.

Ἡ αὕτη τάσις ἐπεκράτει καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν ἄλλαις πεπολιτισμέναις χώραις τῆς Εὐρώπης. Καὶ εἰς τὰ Πανεπιστήμια ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἐκυριάρχει ἡ λατινικὴ μέχρι τοῦ 17ου αἰῶνος. Αἱ παραδόσεις τῶν καθηγητῶν ἐγίνοντο λατινιστί, αἱ διατριβαὶ τῶν φοιτητῶν ἐγράφοντο ἐν λατινικῇ γλώσσῃ κ.τ.λ. Αὐτὸς ὁ μέγας παιδαγωγὸς Κομένιος ἐκήρυττεν, ὅτι ἡ λατινικὴ ἀποτελεῖ μέσον, συνδέον τοὺς πεπαιδευμένους πάντων τῶν λαῶν. Καὶ πράγματι ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ ἡ λατινικὴ ἀπετέλει τὴν ἐπιστημονικὴν γλῶσσαν πάντων τῶν πεπαιδευμένων καὶ ἀνεγινώσκετο ὑπὸ πάντων.

Ἄλλα καὶ βραδύτερον ἐξηκολούθει ἀποκρονομένη ἡ ἰδέα τῆς ὑπάρξεως ἰδιαίτερου γλωσσικοῦ μαθήματος. Ἐθεωρεῖτο, ὅτι παῖς κανονικῆς νοημοσύνης μανθάνει τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν ἀφ' ἑαυτοῦ διὰ τῆς ἐπικοινωνίας μετὰ τῶν ὁμοίων του.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως κατερρίφθησαν αἱ τοιαῦται ἀντιλήψεις. Ἄν καὶ δὲν δύναται τις νὰ ἀρνηθῇ, ὅτι καὶ ἄνευ συστηματικῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας μανθάνει τις τὴν μητρικὴν του γλῶσσαν, ἐν τούτοις κατεδείχθη, ὅτι αἱ ἀπαιτήσεις, τὰς ὁποίας προβάλλουσιν οἱ σκοποὶ τῆς ἀγωγῆς καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ βίου, οὐδὲ πόρρωθεν ἐπιτυγχάνεται νὰ πληρωθῶσι διὰ τῆς πρακτικῆς ἐκμαθήσεως τῆς γλώσσης, ἀλλ' ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο ἰδιαίτερα γλωσσικὴ διδασκαλία. Αὕτη δ' ἐκρίθη τοσούτῳ μᾶλλον ἀναγκαία, ὅσῳ ἡ συνήθης γλῶσσα τῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, τὴν ὁποίαν ἐκμανθάνει τις μηχανικῶς διὰ τῆς πράξεως, ἄνευ συστηματικῆς διδασκαλίας, διαφέρει τῆς γραπτῆς γλώσσης τῶν μεμορφωμένων, ἡ ὁποία ἐν πάσαις ταῖς χώραις διδάσκεται ὡς μητρικὴ γλῶσσα.

Καὶ ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ μακρὸν δὲν ἐδιδάσκετο μάθημα μητρικῆς γλώσσης. Συνετέλεσε δ' εἰς τοῦτο τὸ μὲν ἡ παρ' ἡμῖν κυριαρχία τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς, τὸ δὲ τὸ ἀδιάπλαστον ἐνιαίας γλώσσης τοῦ λαοῦ παρ' ἡμῖν.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὅμως μετεβλήθησαν αἱ συνθήκαι. Ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤρχισαν νὰ γράφονται παρὰ τοῖς λαοῖς ἔργα ἐν τῇ μητρικῇ γλώσσῃ καὶ ἐνισχύθη παρ' αὐτοῖς τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα, ἰσχυροποιήθη καὶ ἡ τάσις πρὸς χρῆσιν καὶ διδασκαλίαν τῆς μητρικῆς γλώσσης. Καὶ ἀνεφάνισαν ἐν πάσαις ταῖς χώραις ὑπέρμαχοι τῆς πατρίου γλώσσης. Καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐκέρδιζεν ἔδαφος ἡ ἰδέα περὶ τῆς ἀνάγκης, ὅπως διδάσκηται αὕτη ἐν τοῖς σχολείοις. Αὕτη δέ, ὡς εἵπομεν, εὗρισκεν ἰσχυρότατον ἔρεισμα ἐν τῇ ἐπιρρώσει τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος τῶν λαῶν. Οὕτω δὲ σήμερον ἀνομολογεῖται γενικῶς ἡ σημασία τῆς μητρικῆς γλώσσης καὶ ἀποτελεῖ ἡ διδασκαλία αὐτῆς τὸ κέντρον πάντων τῶν σχολείων καὶ τὸ θεμέλιον αὐτῶν.

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ὡς εἵπομεν, ἀπὸ μακροῦ ἔχει κατανοηθῇ ἡ σημασία τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος καὶ ἡ ἀνάγκη, ὅπως τοῦτο κατέχη τὴν προσήκουσαν θέσιν ἐν τοῖς προγράμμασι πάντων τῶν παιδαγωγούντων σχολείων. Τὴν ὀρθότητα τῆς ἀπαιτήσεως ταύτης κατανοοῦμεν, ἂν ἔχωμεν ἐν νῷ τὴν σπουδαιότητα τῆς μητρικῆς γλώσσης. Δι' αὐτῆς καθιστάμεθα ἱκανοὶ νὰ ἐκφράζωμεν τὰς ἰδέας, τὰς ἐπιθυμίας, τὰ συναισθήματα ἡμῶν, νὰ ἐπιδωῶμεν ἐπὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ νὰ ὀρίζωμεν ἐν δεδομένῳ μέτρῳ τὴν βούλησιν καὶ τὰς πράξεις αὐτῶν. Πλὴν δὲ τούτου ὁ μὴ γινώσκων νὰ ὁμιλῇ καὶ νὰ ἀναγινώσκη

καὶ ἐκφράζη προσηκόντως τὰ διανοήματα αὐτοῦ συναντᾷ ἀνὰ πᾶν βῆμα προσκόμματα ἐν ταῖς ἐνεργεαῖς αὐτοῦ.

Περαιτέρω ἡ γλῶσσα ἀποτελεῖ τὴν ἀναγκαιοτάτην προϋπόθεσιν πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας. Παραστάσεις, τὰς ὁποίας κτᾶται τις διὰ τῶν αἰσθήσεων, δὲν μένουσιν ἐν τῇ συνειδήσει ἀποκεχωρισμένοι ἀπ' ἀλλήλων καὶ μεμονωμένοι, ἀλλὰ συμπλέκονται πρὸς ἀλλήλους, τῇ ἐπικουρίᾳ δὲ τοῦ ψυχικοῦ μηχανισμοῦ καὶ εἰδικῶν διανοητικῶν ἐνεργειῶν κτᾶται ἡ ψυχὴ ἐννοίας. Καὶ ἡ διδασκαλία ἀποσκοπεῖ τὴν περαιτέρω μόρφωσιν τοῦ κύκλου τῶν ἰδεῶν, τὴν γένεσιν νέων ἐποπειῶν καὶ ἐκ τούτων τὴν ἀναγωγὴν εἰς νέας ἐννοίας. Ἀξία λόγου ὅμως ἐπεξεργασία τοῦ κύκλου τῶν ἰδεῶν δὲν δύναται νὰ νοηθῇ ἄνευ τῆς γλώσσης. Αἱ λέξεις ἀποτελοῦσι τὰ μέσα, διὰ τῶν ὁποίων δηλοῖ ὁ ἄνθρωπος τὰς παραστάσεις καὶ τὰς ἐννοίας, τὰς ὁποίας σχηματίζει, καὶ κατορθοῖ νὰ ἔρχηται εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους. Αὗται προσέτι εὐκολύνουσι τὴν ἐντύπωσιν τῶν μεμαθημένων, διότι εἶναι οἱ φορεῖς καὶ τὰ στηρίγματα τῶν ἐποπειῶν καὶ τῶν ἐννοιῶν.

Προσέτι ἡ ὅλη πνευματικὴ ἐργασία τῆς ἀνθρωπότητος ὑπάρχει ἀποτεθησαυρισμένη ἐν τοῖς γραπτοῖς μνημείοις καὶ ἐξ αὐτῶν ὀφείλει τὸ ἄτομον νὰ ἀντλή πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ. Τοῦτο ὅμως δύναται νὰ πράξη, μόνον ὅταν κατέχη τὴν γλῶσσαν. Ἐκ τούτου δὲ συνάγεται, ὅτι ὑφίσταται ἀμοιβαία στενοτάτη συνάφεια καὶ ἐπίδρασις μεταξὺ τῆς μορφώσεως τῆς διανοίας καὶ τῆς γλώσσης.

Τέλος δὲ καὶ ἐπὶ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐν τῷ σχολείῳ ἐργασίας, ἐπὶ τὴν προσήκουσαν διεξαγωγὴν πάντων τῶν λοιπῶν μαθημάτων καὶ πασῶν τῶν ἄλλων ἐργασιῶν, αἵτινες τελοῦνται ἐν τῷ σχολείῳ, ἄσκει ἄμεσον καὶ ἰσχυρὰν ἐπίδρασιν ἡ γνῶσις τῆς γλώσσης, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ ἀναγκαίαν προϋπόθεσιν πρὸς ὀρθὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τούτων. Ἡ ἐπίδοσις δὲ τοῦ μαθητοῦ ἐν τῇ γλώσσῃ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν πρὸς εὐδοκίμῃσιν αὐτοῦ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς λοιποῖς μαθήμασιν, ἅτινα ἔχουσιν αὐτὴν κύριον ὄργανον. Καὶ ἡ ὅλη ἐν τῷ σχολείῳ διανοητικὴ ἐργασία, ἡ ὅλη ἐνέργεια πρὸς γένεσιν καὶ ἀπεικόνισιν καὶ παράστασιν, ἔχει ἀνάγκην τῆς γλώσσης, ἡ ὅλη ἐκδήλωσις ἰδεῶν καὶ συναισθημάτων τελεῖται δι' αὐτῆς. Καὶ καθόλου τὸ ὅλον ἀποτέλεσμα τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας εὕρισκει ἐν τῇ γλώσσῃ τὴν πληρεστάτην αὐτοῦ ἐξεικόνισιν καὶ συμπλήρωσιν.

Καὶ δι' ἄλλον λόγον τὸ μάθημα τῆς μητρικῆς γλώσσης πρέπει νὰ κατέχη κεντρικὴν θέσιν ἐν τοῖς προγράμμασι τῶν σχολείων. Δεδομένου, ὅτι πᾶσα διδασκαλία τελεῖται διὰ τῆς γλώσσης, ἔπεται, ὅτι καὶ πάντα τὰ ἄλλα μαθήματα ἀποτελοῦσι ἀπὸ τινος ἀπόψεως καὶ γλωσσικὰ μαθήματα. Καὶ πάντες οἱ διδάσκαλοι εἶναι μέχρι τινὸς καὶ διδάσκαλοι τῆς γλωσσικῆς ἐξελίξεως καὶ ὑπεύθυνοι διὰ τὴν γλωσσικὴν διαμόρφωσιν τοῦ παιδός. Καὶ ἔνεκα τούτου ὀφείλουσι νὰ προάγωσι καὶ γλωσσικῶς τοὺς μαθητὰς αὐτῶν, φροντίζοντες

ὅπως καὶ αὐτοὶ ὁμιλῶσιν ὀρθῶς καὶ οἱ μαθηταὶ αὐτῶν ἀποδίδωσι τὰς γνώσεις αὐτῶν χρησιμοποιοῦντες τὰς προσηκούσας γλωσσικὰς ἐκφράσεις.

Ἔνεκα τούτων τῶν λόγων τὸ γλωσσικὸν μάθημα πρέπει, ὡς εἵπομεν, νὰ κατέχη κεντρικὴν θέσιν ἐν τῇ ὅλῃ διδασκαλίᾳ, διότι ἄνευ αὐτοῦ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τῶν μαθητῶν θὰ παραμένῃ ἐπὶ λίαν ταπεινοῦ ἐπιπέδου. Ὁ ὅλος καρπὸς τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας εὐρίσκει ἐν αὐτῇ τὴν τελείαν αὐτοῦ ἐκδήλωσιν καὶ ἀποκρυστάλλωσιν.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Ὁ σκοπὸς ὁ ἐπιδιωκόμενος διὰ τῆς διδασκαλίας τοῦ μαθήματος τῆς μητρικῆς γλώσσης περιλαμβάνει τὰς ἐπομένους ἀπαιτήσεις :

α) Νὰ καταστήσῃ εἰς τὸν μαθητὴν γνωστὸν τὸν μηχανισμόν τῆς γλώσσης, νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸν εἰς τὸ πνεῦμα αὐτῆς, νὰ καταστήσῃ αὐτὸν κύριον τῶν μορφῶν, σχημάτων, ἰδιορρυθμιῶν αὐτῆς, νὰ γνωρίσῃ εἰς αὐτὸν τὸν θησαυρὸν τῶν λέξεων καὶ τῶν νόμων αὐτῆς. Οὕτω δὲ νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν τὴν δύναμιν, ὅπως ἐννοῇ καὶ ὁμιλῇ ἀπταιστως τὴν γλῶσσαν τῶν μεμορφωμένων τοῦ ἔθνους αὐτοῦ καὶ ἐκφράξῃ ἐν αὐτῇ γραπτῶς τὰ διανοήματα αὐτοῦ.

β) Νὰ παράσχῃ εἰς αὐτὸν τὴν ἱκανότητα, ὅπως ἀναγινώσκῃ καὶ κατανοῇ τὰ βιβλία τὰ γεγραμμένα ἐν τῇ γλώσσῃ αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον αἱ ἐν αὐτοῖς περιεχόμεναι ἰδέαι εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἀντιληπτικὴν δύναμιν αὐτοῦ.

γ) Νὰ καταστήσῃ εἰς αὐτὸν γνωστὸν ἱκανὸν ἀριθμὸν τῶν ἀρίστων λογοτεχνικῶν προϋόντων τῶν γεγραμμένων ἐν τῇ μητρικῇ του γλώσσῃ.

δ) Νὰ συντελῇ εἰς τὴν γνώσιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἀναγνωσμάτων ὧς καὶ τὴν ἡθοπλαστικὴν καὶ ἐθνικὴν μόρφωσιν αὐτοῦ.

Μέσα πρὸς τοῦτο.

Πρὸς πλήρωσιν τῶν σκοπῶν τούτων εἶναι συντελεστικά τὰ ἐπόμενα μέσα :

α) *Γενικὴ θεραπεία τῆς γλώσσης.* Ἡ γνώσις τῆς γλώσσης δέον νὰ ἀσκήται καὶ ἐπιδιδάσκηται ἐν τῇ ἀναστροφῇ τοῦ παιδὸς ἔξω τοῦ σχολείου καὶ ἰδίᾳ ἐν τῷ σχολείῳ ἐν πᾶσι τοῖς μαθήμασι, συστηματικώτερον δὲ ἐν τῷ γλωσσικῷ μαθήματι. Ὅτι πρὸς τοῦτο δύναται νὰ συντελῶσι πάντα τὰ μαθήματα συνάγεται ἐκ τοῦ ὅτι ἐν αὐτοῖς πᾶσα διδασκαλία κυριώτατον ὄργανον ἔχει τὴν γλῶσσαν, ἥτις διὰ τοῦτο ἐν τῇ χρήσει αὐτῆς δύναται νὰ καλλιεργῇται καὶ τυγχάνῃ τῆς δεούσης διαμορφώσεως παρὰ τοῖς μαθηταῖς. Ἄν δὲ ἕκαστος διδάσκαλος ἔχῃ ταῦτα ὑπ' ὄψει, ἕκαστον μάθημα θὰ ἀποβαίῃ καὶ ἑμμεσον γλωσσικὸν μάθημα καὶ θὰ διευκολύνηται ἡ καλλιέργεια

τῆς γλώσσης. Πρὸς τοῦτο προβάλλεται ἡ ἀπαιτήσις νὰ ποιῆται ὁ διδάσκαλος χρῆσιν γλώσσης κομψῆς καὶ ἀπταιστου καὶ νὰ ἀξιοῖ παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὅπως ἐκφράζονται πάντοτε ὀρθῶς καὶ καλλιπῶς καὶ ὅπως ἐκτελῶσι πᾶσαν γραπτὴν ἐργασίαν αὐτῶν ἐν γλώσσῃ κομψῇ καὶ ἀπηλλαγμένη σφαλμάτων.

Μὴ τηρουμένων τῶν ἀπαιτήσεων τούτων, θὰ ἀστοχῇ πᾶσα προσπάθεια τοῦ ἰδιαιτέρου γλωσσικοῦ μαθήματος, διότι δὲν ἀρκεῖ τὸ γλωσσικὸν μάθημα πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ προβαλλομένου σκοποῦ. Πλὴν δὲ τούτου, ἵνα ὁ μαθητὴς ἀποκτήσῃ ἐπαρκῆ καὶ πολυμερῆ γλωσσικὴν μόρφωσιν, δὲν ἀρκεῖ τὸ ἰδιαιτέρον γλωσσικὸν μάθημα, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαῖα ἡ κτῆσις γλωσσικῆς δεξιότητος ἐν πάσαις ταῖς σφαίραις τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ.

β) *Ἰδιαιτέρον γλωσσικὸν μάθημα.* Εἰ καὶ εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι ὁ μαθητὴς διὰ τῆς ἀναστροφῆς μετὰ τῶν ὁμοίων του καὶ τῆς συχνῆς χρήσεως τῆς μητρικῆς γλώσσης κατ' αὐτὴν ὥς καὶ διὰ τῆς χρήσεως αὐτῆς ἐν τοῖς λοιποῖς μαθήμασι καθίσταται μέχρι τινὸς κάτοχος αὐτῆς, τοῦτο ὅμως δὲν ἀρκεῖ. *Ἡ γνώσις τῆς γλώσσης δὲν συνίσταται εἰς τὴν μηχανικὴν χρῆσιν αὐτῆς, ἔστω καὶ ὀρθήν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀσφαλῆ γνώσιν τῶν γλωσσικῶν κανόνων,* τοὺς ὁποίους ὀφείλει τις νὰ ἀκολουθῇ *ὁμιλῶν ἢ γράφων.* Τοῦτο δὲ κατορθοῦται διὰ συστηματικῆς διδασκαλίας τῆς γλώσσης καὶ τοῦ μηχανικοῦ αὐτῆς. Δι' αὐτῆς ἀποκτᾶ ὁ παῖς ἀσφάλειαν καὶ βεβαιότητα περὶ τὴν ὀρθὴν χρῆσιν αὐτῆς καὶ μορφοὶ στερεὸν γλωσσικὸν συναίσθημα.

Πλὴν τούτου παρὰ τὴν προφορικὴν γλῶσσαν ὑπάρχει καὶ ἡ γραπτὴ μετὰ τῆς πλουσίας αὐτῆς λογοτεχνίας, ἐν τῇ ὁποίᾳ εἶναι κατατεθειμένοι αἱ ἰδέαι τῶν μεγάλων ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους. Ἐν αὐτῇ δὲ καταφαίνεται καὶ ἡ ὠραιότης τῆς γλώσσης. Ἡ γνώσις ὅμως πάντων τῶν στοιχείων τούτων εἶναι ἀδύνατος ἄνευ εἰδικῆς σπουδῆς τῆς γλώσσης καὶ ἰδιαιτέρου πρὸς τοῦτο μαθήματος. Δυστυχῶς ἡ διδασκαλία τῆς ἡμετέρας γλώσσης παραμελεῖται ἐν τοῖς σχολείοις ἡμῶν, μάλιστα τῆς μέσης παιδείας. Τοῦτο προέρχεται ἐν πρώτοις ἐκ τῆς ἀρχούσης παρὰ πολλοῖς τῶν διδασκάλων ἰδέας, ὅτι ἡ γλῶσσα ἡμῶν δὲν διεμορφώθη ἀκόμη εἰς τρόπον, ὥστε νὰ διδάσκηται κατὰ τρόπον ἐνιαῖον καὶ συστηματικόν, ὅτι εἶναι ἀκόμη ἄρρυθμος καὶ ἀπλαστος, εὐρισκομένη εἰσέτι εἰς διαρκῆ ροὴν καὶ μεταβολήν, ὅτι δὲν ἔχει σταθεροὺς κανόνας οὐδὲ γραμματικὴν καὶ ἕνεκα τούτου δὲν εἶναι ἀκόμη κατάλληλος πρὸς διδασκαλίαν. Ταῦτα ὅμως ἰσχύουσι περὶ τῆς δημώδους γλώσσης, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τῆς ἐπισήμου γλώσσης τοῦ ἔθνους, ἥτις, ὡς κατωτέρω θὰ ἴδωμεν, πρέπει νὰ διδάσκηται συστηματικῶς ἐν τῷ σχολείῳ.

Ἄλλος λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον ἡ διδασκαλία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης χωλαίνει ἐν τοῖς σχολείοις ἡμῶν, εἶναι ἡ ἔλλειψις τῆς δεούσης γλωσσικῆς καὶ παιδαγωγικῆς μορφώσεως παρὰ τοῖς διδασκάλοις καὶ ἡ ἀνικανότης αὐτῶν, ὅπως διδάσκωσι τὸ μάθημα τοῦτο προσηκόντως.

Ἀποτέλεσμα δὲ τούτου εἶναι, ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐξέρχονται τῶν σχολείων, τῶν τε κατωτέρων καὶ τῶν ἀνωτέρων, ἔχοντες ἀνεπαρκῆ γλωσσικὰ ἐφόδια, ἀδυνατοῦντες νὰ χρησιμοποιῶσι τὴν γλῶσσαν μετ' εὐχερείας καὶ ὁρθότητος, καὶ ἀνίκανοι νὰ γράψωσι μίαν περίοδον εἰς γνήσιον νεοελληνικὸν ὕφος, μεταχειριζόμενοι ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ αὐτῶν ἰδιωτισμοὺς ξένων γλωσσῶν καὶ ἰδίᾳ ἐκφράσεις καὶ τύπους εἰλημμένους ἐκ τῆς ἀρχαίας ἡμῶν γλώσσης. Ἔνεκα δὲ τούτου καὶ ἡ καθόλου μόρφωσις τῶν ἀτόμων ἀποβαίνει παρ' ἡμῖν ἐλαττωματικὴ καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα φθείρεται εἰς τὰ χεῖλη καὶ τὸν κάλαμον τῶν ὁμιλούντων ἢ γραφόντων αὐτήν.

ΚΛΑΔΟΙ ΤΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

Τοὺς διδακτέους ἐν τῷ σχολείῳ κλάδους τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος διακρίνομεν εἰς τέσσαρας, εἶναι δὲ οὗτοι :

α) Ἀσκήσεις περὶ τὴν προφορικὴν ἔκφρασιν (ἐποπτικὴ διδασκαλία).
β) Ἑρμηνεία τῶν κειμένων καὶ συναφῆς διδασκαλία ἐν τῷ ἀναγνώσκειν.

γ) Διδασκαλία ἐν τῷ γράφειν (ἐκθέσεις ἰδεῶν).

δ) Ἰδιαιτέρα γλωσσικὴ διδασκαλία (γραμματικὴ, συντακτικόν, ὀρθογραφία) τῆς ἐπισήμου γλώσσης τοῦ ἔθνους, ἥτις μόνη πρέπει νὰ διδάσκηται ὡς ἡ μητρικὴ γλῶσσα.

ΤΙΣ Η ΜΗΤΡΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Η ΔΙΔΑΚΤΕΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΩΣ ΕΝ Τῷ ΣΧΟΛΕΙῳ ;

Ἡ γλωσσικὴ ἐξέλιξις παίδων κανονικῶν εἶναι δυνατὸν νὰ φθάσῃ εἰς ὥρισμὸν τι πέρασ μέχρι τοῦ πέμπτου ἔτους τῆς ἡλικίας, ἀν δὲν ἐμποδίσωσιν αὐτὴν δυσμενεῖς ἐπιδράσεις. Ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης ἀποβαίνει ὁ παῖς ἱκανὸς νὰ ἐκδηλοῖ τὰ συναισθήματα, διανοήματα καὶ βουλήματα αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἀντιληπτόν. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ πέρασ αὐτῆς συνεχίζεται ἡ ἐνέργεια τοῦ παιδὸς πρὸς κτήσιν τῆς γλώσσης καὶ διαρκεῖ ἐπὶ μακρόν, ἐκτετατομένη καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς φοιτήσεώς του εἰς τὸ σχολεῖον καὶ πέρα τούτου. Καὶ δὲν συντελεῖται πλέον ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλ' εἶναι ἀναγκαῖα συστηματικὴ ἐπέμβασις. Ἄν δ' ἀποβλέψωμεν εἰς παῖδας, προσερχομένους ἐκ χωρίων καὶ ἀμορφῶτων οἰκογενειῶν, δὲν ἀπομακρυνόμεθα τῆς ἀληθείας λέγοντες, ὅτι οὗτοι τὸ μέγιστον ποσὸν τῶν λέξεων καὶ τοὺς τρόπους τῆς ἐκφράσεως προσλαμβάνουσι κυρίως ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς φοιτήσεως εἰς τὸ σχολεῖον.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἡ βραδυτέρα αὕτη ἐξέλιξις συμπίπτει πρὸς τὸν χρόνον

τῆς φοιτήσεως εἰς τὸ σχολεῖον καὶ δὲν συντελεῖται ἄφ' ἑαυτῆς, ὥς ἡ προτέρα, ἀποβαίνει σπουδαιότατον ἔργον τοῦ σχολείου νὰ ὑποβοηθῇ συστηματικῶς αὐτήν. Ἐχει καθήκον νὰ αἰρῇ βαθμιαίως τὰς ποικίλας γλωσσικὰς ἀτελείας τοῦ παιδός, τῶν ὁποίων ἄλλαι μὲν εἶναι ἀπόρροια τῆς μὴ συντελεσθείσης ἀκόμῃ γλωσσικῆς ἐξελίξεως αὐτοῦ, ἄλλαι δὲ ὀφείλονται εἰς δυσμενεῖς ἐπιδράσεις τοῦ οἴκου, καὶ νὰ πλουτίσῃ καὶ βελτιοῖ κατὰ μικρὸν τὴν γλώσσαν τῶν μαθητῶν.

Δὲν σκοποῦμεν νὰ ἐκτείνωμεν ἐν τῷ παρόντι τὸν λόγον ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τοὺς τρόπους, κατὰ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ τελῇται ἡ συστηματικὴ ἐπέμβασις τοῦ σχολείου πρὸς γλωσσικὴν διαμόρφωσιν τῶν παιδῶν. Θὰ ἀρκεσθῶμεν μόνον νὰ ἐξάρωμεν γενικὰς τινὰς παιδαγωγικὰς ἀρχάς, αἵτινες πρέπει νὰ ἐφαρμόζωνται κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς μητρικῆς γλώσσης.

Εἰς τῶν σπουδαιοτάτων σκοπῶν τοῦ σχολείου εἶναι νὰ καταστήσῃ κτῆμα τῶν μαθητῶν τὴν γλώσσαν τοῦ Ἑθνους των. Καὶ εἰδικώτερον νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς ἄφ' ἑνὸς μὲν νὰ κατανοῶσι τὰ διανοήματα τῶν ἄλλων, ἄφ' ἑτέρου δὲ νὰ χρησιμοποιῶσιν ἀπταιστως τὴν μητρικὴν γλώσσαν, ὁμιλοῦντες ἢ γράφοντες.

Γεννᾷται ὁμῶς τὸ μέγα ἐρώτημα : Ποία εἶναι ἡ μητρικὴ γλώσσα, ἥτις πρέπει νὰ διδάσκηται συστηματικῶς ἐν τῷ σχολείῳ ;

Καὶ εἶναι εὐλογον τὸ ἐρώτημα τοῦτο, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι ἡ γλώσσα ἡμῶν, ὥς καὶ αἱ γλώσαι ὅλων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, δὲν ἐμφανίζεται ὑπὸ μίαν καὶ μόνην μορφήν. Οὕτως ἔχομεν ἐν πρώτοις τὰς διαλέκτους. Ἐχομεν περαιτέρω τὸν προφορικὸν λόγον, ὅστις καὶ ἐν τῇ αὐτῇ κοινωνίᾳ δεικνύει πολλὰς παραλλαγὰς ἀναλόγως τῆς μορφώσεως τῶν ἀτόμων. Οὕτω διαφέρει ὁ προφορικὸς λόγος τοῦ ἀγραμμάτου λαοῦ ἀπὸ τῆς γλώσσης τῶν συναναστροφῶν τῶν μεμορφωμένων. Τέλος ἔχομεν τὸν γραπτὸν λόγον, ὅστις εἰς ὅλας τὰς γλώσσας τοῦ κόσμου διαφέρει ὅλων τῶν ἄλλων μορφῶν τῆς γλώσσης καὶ δὴ καὶ τοῦ προφορικοῦ λόγου τῶν μεμορφωμένων κατὰ τοὺς γραμματικὸς τύπους καὶ τὴν πλοκὴν καὶ κατασκευὴν. Ὁ γραπτὸς οὗτος λόγος ἔνεκα διαφόρων αἰτίων εἶναι ἀκριβέστερος, κανονικώτερος, ἀλλὰ καὶ πολυπλοκώτερος καὶ ἥττον φυσικὸς ἀπὸ τὸν προφορικόν, ὅστις καὶ ἐν τῇ καθαρωτάτῃ του μορφῇ φέρει ἀκόμῃ μᾶλλον ἢ ἥττον ἔκνη τῆς διαλέκτου, εἶναι πτωχότερος καὶ ἀπλούστερος τοῦ γραπτοῦ καὶ στερεῖται τῆς ἀκριβείας, κανονικότητος καὶ πειθαρχίας αὐτοῦ.

Λοιπόν, ποῖον ἐκ τῶν εἰδῶν τοῦ λόγου πρέπει νὰ τεθῇ ὡς βάσις τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἐν τῷ σχολείῳ ; Ἄλλαις λέξεσιν, ποία ἡ γλώσσα, τὴν ὁποίαν ὀφείλουσιν οὗτοι νὰ διδασκῶσι συστηματικῶς ὡς γλώσσαν μητρικὴν ;

Προτιμῶμεν νὰ ἐξετάσωμεν πρῶτον, τί ἐφαρμόζεται ἀλλαχοῦ. Θὰ περιορίσωμεν δὲ τὸν λόγον εἰς ὀλίγα κράτη.

Γερμανία.

Ὁ μέγας γερμανὸς φιλόσοφος καὶ παιδαγωγὸς Paul Barth λέγει : « Ὅλοι οἱ μαθηταί, κατ' ἐξοχὴν δὲ οἱ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν εἰς τὸ σχολεῖον οὐχὶ τὴν γραφομένην γερμανικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ γλῶσσαν δημώδη καὶ διαλεκτικὴν. Ταύτην δὲ δὲν πρέπει ἐν ἀρχῇ νὰ καταφρονῶμεν. Ἀφ' ἐτέρου ὅμως δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀκούωμεν αὐτὴν καὶ νὰ τὴν διδάσκωμεν παρὰ τὴν γραφομένην γερμανικὴν. Τὰ ὀρθὰ εἶναι νὰ ἐπιτρέπωμεν τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῆς κατὰ τὸ πρῶτον σχολικὸν ἔτος ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν μαθημάτων. Μόνον δὲ ὁσάκις ὁ διδάσκαλος θέλει νὰ ἐξηγήσῃ φαινόμενον τι γλωσσικόν, δύναται νὰ ἀφορμᾶται ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸν παῖδα, τ.ἔ. ἀπὸ τῆς γλώσσης τοῦ οἴκου αὐτοῦ ».

Ὁ Kirste, ἐπιφανὴς παιδολόγος, γράφει : « Ἡ διαλεκτικὴ γλῶσσα ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν διδάσκαλον ὡς πρότυπον τῆς ἐκφράσεως αὐτοῦ. Τὸ πολὺ δύναται νὰ χρησιμοποιητῇ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ὡς ἀφετηρία πρὸς βαθμιαίαν ἀνύψωσιν τοῦ παιδὸς εἰς τὰς ἀνωτέρας γλωσσικὰς βαθμίδας ».

Ὁ Friedrich Tanzer, εἰς τῶν ἐν Γερμανίᾳ ἐιδικωτάτων περὶ τὰ ζητήματα τῆς γλώσσης καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς, ἀποφαίνεται περὶ τῆς καθαρευούσης γερμανικῆς, ὅτι ἐδημιουργήθη τεχνητῶς. Καὶ φέρει παραδείγματα, δεικνύοντα, ὅτι αὕτη διαφέρει τῶν γερμανικῶν διαλέκτων οὐ μόνον κατὰ τοὺς φθόγγους καὶ τὰς λέξεις, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς συναρμογὰς τῆς γραμματικῆς καὶ συντακτικῆς οἰκοδομίας.

Ὁ Regener, ἐπιφανὴς παιδαγωγός, γράφει : « Ἡ γλῶσσα ἡ μητρικὴ, τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ θεραπεύσῃ τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλη ἢ ἡ καθαρεύουσα (γραπτὴ) γερμανικὴ γλῶσσα (das Hochdeutsche). Αὕτη εἶναι τὸ μέσον πρὸς συνεννόησιν τῶν γερμανικῶν φυλῶν, αἵτινες ὁμιλοῦσι διαφόρους διαλέκτους. Εἶναι δεσμὸς συνενῶν ἀπάσας τὰς γερμανικὰς φυλάς. Εἶναι ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους, τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ σχολείου, τῶν δικαστηρίων, τῶν δημοσίων συναθροίσεων, τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς τέχνης. Ὁ παῖς φέρει μεθ' ἑαυτοῦ εἰς τὸ σχολεῖον τὴν λαλουμένην (Mundart). Ἡ γλωσσικὴ δὲ διδασκαλία ὀφείλει νὰ δηγῇ τὸν μαθητὴν ἀπὸ τῆς λαλουμένης, τὴν ὁποίαν ὁμιλεῖ, εἰς τὴν καθαρεύουσαν. τὴν ὁποίαν ὀφείλει νὰ διδαχθῇ. Καὶ βραδύτερον δὲ χρησιμοποιεῖται ἡ διάλεκτος τότε μόνον, ὅταν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταστή ὁ διδάσκαλος νοητὸς κατ' ἄλλον τρόπον, κυρίως δὲ ἐπὶ ἀρχαίων.

Ἡ καθαρεύουσα γερμανικὴ εἶναι μᾶλλον γραφομένη. Μόνον ἐν τῇ γραφῇ ῥεεὶ καθαρά, ἐνῶ ἡ ὁμιλουμένη καθαρεύουσα φέρει μᾶλλον ἢ ἥτιον ἔχνη τῆς διαλέκτου καὶ εἶναι πάντοτε ὀλιγώτερον κανονικὴ ἢ ἡ γραφομένη.

Τέλος ὁ Meumann, ὁ μέγιστος τῶν νεωτέρων παιδολόγων τῆς Γερμανίας, λέγει μεταξύ ἄλλων τὰ ἐπόμενα : « Ὅφειλομεν νὰ θεραπεύσωμεν ἐν

τῷ σχολεῖν τὴν κανονικὴν γλῶσσαν, οὐχὶ δὲ τὴν πλημμελῆ παιδικήν. Εἶναι θεμελιῶδες σφάλμα νὰ διδάσκωμεν ἐν τῷ σχολεῖν τὴν φυσικὴν γλῶσσαν τοῦ παιδὸς μετ' ὅλων αὐτῆς τῶν ἀτελειῶν ».

Ἑλβετία.

Παρὰ τῷ ἐπιφανεῖ Ἑλβετῷ παιδαγωγῷ Otto von Greyerz, ὅστις ἡσχολήθη εἰδικῶς περὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ γλωσσικοῦ μαθήματος ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖν, ἀναγινώσκωμεν τὰ ἐπόμενα: « Ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν φέρουσιν οἱ παῖδες εἰς τὸ σχολεῖον ἐκ τοῦ οἴκου, οὐδεμίαν παρέχει εἰς αὐτοὺς δυσχέρειαν καὶ εἶναι εἰς αὐτοὺς ἀγαπητή. Ἀντιθέτως δ' ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ὀφείλουσιν νὰ χρησιμοποιῶσιν ἐν τῷ σχολεῖν, φαίνεται εἰς αὐτοὺς δύσκολος, ξένη, τρόπον τινὰ δυσάρεστος. Προσέτι θεωροῦσιν αὐτὴν πτωχὴν καὶ στερουμένην εὐκαμψίας. Ὁ λόγος δὲ εἶναι, ὅτι ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν μαθαίνουν ἐν τῷ σχολεῖν, τ.ἔ. ἡ γραφομένη γερμανικὴ γλῶσσα, δὲν εἶναι θερμὴ, ζωντανή, τῆς καθημερινῆς χρήσεως, ἀλλ' εἶναι γλῶσσα τεχνητή, πεποιημένη, βιβλική, μὲ παρακειμένους καὶ μετοχάς, μὲ σωρεῖαν προσδιορισμῶν. Ἐνὶ λόγῳ τὴν γραφομένην γερμανικὴν γλῶσσαν οὐδεὶς χρησιμοποιεῖ ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ὁμιλίᾳ ».

Καὶ ἐπιφέρει ὁ von Greyerz τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα: « Τὸ σχολεῖον ἔχει σκοπὸν νὰ διδάξῃ οὐχὶ τὴν λαλουμένην διαλεκτικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ τὴν καθαρεύουσαν, γραφομένην γερμανικὴν γλῶσσαν, ἥτις συνδέει ἡμᾶς μετὰ τοῦ ὑψηλοτέρου πολιτισμοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ γλῶσσα αὕτη δὲν εἶναι ὅλως ξένη εἰς τοὺς μαθητάς, θεωροῦμεν παιδαγωγικῶς ἀπόβλητον νὰ διδάσκωμεν αὐτὴν ὥς ἐντελῶς ἄγνωστον. Ὑπάρχει τι ἀπλούστερον ἢ νὰ ἐφαρμόζωμεν κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς μητρικῆς γλώσσης τὴν παιδαγωγικὴν ἀρχὴν « ἐκ τοῦ γνωστοῦ πρὸς τὸ ἄγνωστον »; Τοῦτο οὐδὲν ἄλλο σημαίνει ἢ ὅτι ὀφείλομεν νὰ μεταφέρωμεν τοὺς μαθητάς βῆμα πρὸς βῆμα ἀπὸ τῆς διαλεκτικῆς τῶν γλώσσης εἰς τὴν χρῆσιν τῆς γραφομένης. Ὀφείλομεν δηλαδὴ νὰ ἀρχίζωμεν ἀπὸ τῶν σημείων τῆς ὁμοιότητος τῶν δύο γλωσσῶν καὶ νὰ ὀδηγῶμεν τοὺς παῖδας εἰς τὰ σημεία τῆς διαφορᾶς αὐτῶν. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον θὰ ἀποκτήσῃ ζωὴν εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν ἡ νέα γλῶσσα, τὴν ὁποίαν διδάσκονται ».

Γαλλία.

Ὁ Ch. Charrier, πρύτανης τῆς ἐν Λυῶν Ἀκαδημίας, γράφει: « τὰ παῖδια τὰ τὸ πρῶτον φοιτῶντα εἰς τὸ σχολεῖον, δυσκόλως ὁμιλοῦσιν ἢ ὁμιλοῦσι κακῶς. Καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχὴν τῆς σχολικῆς διδασκαλίας αἰσθάνονται μεγίστην δυσχέρειαν, ὅπως ἀντικαταστήσωσι διὰ τῆς γαλλικῆς γλώσσης τὰς ἰδιωματικὰς διαλέκτους, αἵτινες εἶναι τρόπον τινὰ ἡ μητρικὴ αὐτῶν γλῶσσα ».

Ὁ διαπρεπὴς παιδαγωγὸς G. Comraugé γράφει : « Ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ ὁμιλεῖται συνήθως παρεφθαρμένη γαλλικὴ ἢ καὶ διάλεκτοί ἐπαρχιακαί. Εἰς αὐτὴν ἡ ἐθνικὴ γαλλικὴ γλῶσσα εἶναι πράγματι γλῶσσα ξένη, τὴν ποῖον ὀφείλουσι νὰ ἐκμάθωσιν ἐποπτικῶς ἐπὶ τῶν θρανίων τῶν σχολείων ».

Ὁ ἐπιφανὴς γλωσσολόγος Meillet λέγει τὰ ἑξῆς : « Ἡ κοινὴ γαλλικὴ γλῶσσα εἶναι παραδεδομένη, λογοτεχνικὴ, ἀριστοκρατικὴ, τὴν ὁποῖαν δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιῶσιν εὐχερῶς, εἰμὴ ἅτομα κατέχοντα ἔξοχον βαθμὸν μορφώσεως. Ἐπλάσθη διὰ τῆς ἐργασίας ἐπιλέκτων κατὰ τε τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὴν κοινωνικὴν θέσιν. Εἶναι εἰδὸς τι ἰδανικοῦ, πρὸς τὸ ὁποῖον οἱ Γάλλοι προσεγγίζουσι μᾶλλον ἢ ἥτιον, χωρὶς οὐδείς νὰ πραγματοποιῇ αὐτό. Ὑπῆρξε πάντοτε δυσχερὲς τὸ γράφειν τὴν λογοτεχνικὴν γαλλικὴν, ἥτις ἐν τῇ παγιωθείσῃ μορφῇ αὐτῆς δὲν ὑπῆρξεν εἰμὴ ἡ γλῶσσα ἐλαχίστων ἀνθρώπων καὶ ἥτις σήμερον δὲν εἶναι ἡ ὁμιλουμένη γλῶσσα οὐδενός ».

Ὁ αὐτὸς γλωσσολόγος ἀποφαίνεται : « Ἡ γλῶσσα τῶν μεμορφωμένων χρησιμεύει ἐν πάσαις ταῖς χώραις ὡς πρότυπον, τὰ δὲ ἰοπικὰ ἰδιώματα ἐξαφανίζονται ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ὅλαι αἱ κοιναὶ γλῶσσαι, αἵτινες ἤρχισαν νὰ λαμβάνωσιν τὴν ὁριστικὴν τῶν μορφῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀναγεννήσεως, ἡ Ἀγγλική, ἡ Ἰταλική, ἡ Ἰσπανικὴ, ἡ Πορτογαλική, ἡ Γερμανικὴ, ἐδημιουργήθησαν ὑπὸ τῶν ἀριστέων τοῦ πνεύματος καὶ δὲν δύνανται νὰ ὁμιληθῶσι καὶ γραφῶσιν, εἰμὴ μόνον κατοπιν ἐπιμελοῦς ἐκμαθήσεως. Καὶ ἡ πρακτικὴ χρῆσις αὐτῶν προϋποθέτει ἰσχυρὰν μόρφωσιν ».

Ὁμοίως χαρακτηρίζει τὴν γραφομένην γαλλικὴν γλῶσσαν καὶ ὁ πρύτανης τῶν συγχρόνων γάλλων γλωσσολόγων J. Van d'ryés, λέγων μεταξὺ ἄλλων : « Ἡ ἀπόστασις μεταξὺ γραφομένης καὶ ὁμιλουμένης γλώσσης εἶναι μεγίστη. Θὰ ἐδιστάζομεν νὰ γράφωμεν τὰς περισσοτέρας τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦμεν εἰς τὸν προφορικὸν λόγον ».

Αἱ ἀνωτέρω γνῶμαι ἐπιφανεστάτων ἐκπροσώπων τῆς ἐπιστήμης διδάσκουσι, τίς γλῶσσα πρέπει νὰ διδάσκηται ἐν τοῖς σχολείοις ὡς μητρικὴ. Καὶ ἡ ἐμπειρία τῶν τελουμένων ἐν τοῖς σχολείοις ὄλων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν γνωρίζει εἰς ἡμᾶς, ὅτι οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου ἡ γλῶσσα τῶν ἀπαιδεύτων λαμβάνεται ὡς βάσις τῆς ἐν τῷ σχολείῳ γλωσσικῆς διδασκαλίας. Τοῦναντίον πανταχοῦ προσπαθεῖ τὸ σχολεῖον νὰ διδάξῃ συστηματικῶς καὶ καταστηθῇ κτήμα τῶν μαθητῶν οὐχὶ διάλεκτόν τινα τῆς μητρικῆς τῶν γλώσσης, οὐχὶ τὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποῖαν αὐτοὶ ὁμιλοῦσιν εἰς τὰς οἰκίας τῶν, οὐχὶ τὴν γλῶσσαν τῆς προφορικῆς συναναστροφῆς, τὴν ὁποῖαν ἀκούουσι λαλουμένην περίεξ αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν γραπτὴν γλῶσσαν τῶν μεμορφωμένων τάξεων τοῦ ἔθνους τῶν. Εἶναι θεμελιώδης ἀρχή, ἰσχύουσα ἐν πάσαις ταῖς χώραις, ὅτι τὸ σχολεῖον ὀφείλει νὰ ἀκολουθῇ ἐν τῷ ζητήματι τῆς μητρικῆς

γλώσσης τοὺς μεμορφωμένους καὶ νὰ παρέχη εἰς τοὺς μαθητὰς τὸν καθαρῶτατον τύπον αὐτῆς.

Ἡ γραπτὴ γλῶσσα διαφέρει τῆς ἐν τῷ προφορικῷ λόγῳ χρησιμοποιουμένης. Ἐν αὐτῇ ἐκδηλοῦται ἡ διανοητικὴ, κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ, καθόλου εἰπεῖν, ἡ πνευματικὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους. Εἶναι τὸ μέσον πρὸς ἔκφρασιν τῶν ὑψηλοτέρων διανοημάτων. Ὁ κρῖκος δὲ συνδέων τὰ διάφορα τμήματα τοῦ λαοῦ πρὸς ἄλληλα, πρὸς τὰς προτέρας γενεάς καὶ πρὸς τὸν ὑψηλότερον πολιτισμόν. Ὡς ἔχει δὲ αὕτη διαμορφωθῇ σήμερον παρ' ἡμῖν, δὲν εἶναι οὔτε ἡ γλῶσσα τοῦ Κόντου καὶ τοῦ Μιστριώτου, ἡ προσκολληθεῖσα εἰς τὸν μηχανισμόν τῆς ἀρχαίας ἀττικῆς καὶ διὰ τοῦτο μὴ ἐπιδεχομένη φυσικὴν καὶ ἀβίαστον ἐξέλιξιν, οὔτε ἡ γλῶσσα τοῦ Ψυχάρο καὶ τῶν αὐτοκαλουμένων μεταρρυθμιστῶν, ἧτις ἀποτελεῖ κρᾶμα τῆς γλώσσης τῶν ἀπαιδευτῶν καὶ τῆς αὐθιαιρεσίας ὀλίγων ἀτόμων, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ σημερινὴ λογοτεχνικὴ γλῶσσα, ἧτις εἶναι παραφυσὸς τοῦ ψυχαρισμοῦ, δεικνύει δὲ ποικιλίαν παραλλαγῶν μεταξὺ τῶν γραφόντων αὐτὴν καὶ στερεῖται καὶ αὕτη ἐνιαίου γραμματικοῦ καὶ συντακτικοῦ μηχανισμοῦ. Οὐδὲν τῶν ἰδιωμάτων τούτων ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα τοῦ Ἑθνους καὶ ἐπομένως δὲν δύναται νὰ τεθῇ ὡς βάσις τῆς ἐν τῷ σχολείῳ γλωσσικῆς διδασκαλίας.

Ἡ γραπτὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα τῶν μεμορφωμένων Ἑλλήνων, ἡ εὐστόχως κληθεῖσα *καθαρεύουσα*¹, εἶναι ἐκείνη, ἧτις πρέπει νὰ διδάσκηται ἐν τῷ σχολείῳ, ὡς συμβαίνει ἐν πάσαις ταῖς χώραις καὶ ὡς διδάσκει ἡ ἐπιστήμη. Εἰς τὴν γραμματικὴν αὐτῆς πρέπει νὰ εἰσάγωνται οἱ μαθηταὶ διὰ συστηματικῆς διδασκαλίας.

Τῆς γλώσσης ταύτης ποιοῦνται χρῆσιν οἱ ἐπιστήμονες πρὸς διατύπωσιν τῶν ἰδεῶν αὐτῶν. Ἐν αὐτῇ εἶναι γεγραμμένα ἄριστα λογοτεχνικὰ ἔργα καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν διδακτικῶν καὶ μορφωτικῶν βιβλίων. Δι' αὐτῆς γίνονται αἱ ἐπίσημοι πράξεις καὶ ἡ ἀλληλογραφία τῶν δημοσίων ἀρχῶν. Δι' αὐτῆς διενεργεῖται ἡ ἐμπορικὴ ἀλληλογραφία καὶ αἱ ἄλλαι βιοτικαὶ συναλλαγαί. Εἰς αὐτὴν γίνονται αἱ ἐν τῇ βουλῇ, τοῖς δικαστηρίοις καὶ πάσαις καθόλου ταῖς συνελεύσεσιν ἀγορεύσεις καὶ συζητήσεις. Εἰς αὐτὴν συντάσσονται αἱ πλείσται τῶν ἐφημερίδων. Ταύτης ποιοῦνται χρῆσιν οἱ διευθύνοντες τὸ Ἑθνος ἡμῶν, ὅταν θέλωσι νὰ ἐπικοινωνήσωσι μετὰ τοῦ λαοῦ, διδάξωσιν αὐτόν, ἐξυψώσωσι τὸ φρόνημά του.

Καθόλου εἰπεῖν, ἡ γλῶσσα αὕτη συνεδέθη στενότατα μεθ' ὅλου τοῦ

1. Παρὰ τοῖς Γερμανοῖς ἡ μὲν διαλεκτικὴ γλῶσσα καλεῖται *Mundart*, ἡ δὲ ἐπίσημος *Hochdeutsch*. Παρ' ἡμῖν ἐπεκράτησεν ἡ μὲν πρώτη νὰ καλεῖται *δημοτικὴ*, ἡ δ' ἑτέρα *καθαρεύουσα*. Οἱ τοὶ εἶναι ὅροι συμβατικοὶ καί, ἐπειδὴ ἐπεκράτησαν, δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μεταβάλωμεν αὐτοὺς.

κοινωνικοῦ βίου τῆς χώρας ἡμῶν καὶ ἀποτελεῖ τὸ λαμπρότατον δημιούργημα τῆς ἑλληνικῆς διανοίας καὶ τὸ πολυτιμότεον στοιχεῖον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Αὕτη κατ'ὄρθωσεν νὰ ἀντικαταστήσῃ διὰ στοιχείων ἀρχαίων ἑλληνικῶν χιλιάδας ξενικῶν λέξεων καὶ ἐκφράσεων, αἵτινες εἶχον εἰσχωρήσει εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ κατὰ τὰ μακρὰ ἔτη τῆς δουλείας καὶ τῆς ἀπαιδεύσεως. Διαρκῶς καλλιεργουμένη, ἀπλοποιουμένη, παραμερίζουσα ἀρχαϊσμούς καὶ χυδαῖσμούς, κατέκτησε τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ καὶ ἐρριζώθη ἐν τῇ συνειδήσει αὐτοῦ. Παρ' ὅλας δὲ τὰς ἀντιδράσεις, αἵτινες σήμερον ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν ἐγείρονται κατ' αὐτῆς, αὐτὴν προτιμᾷ ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία, εἰς αὐτὴν ἀρέσκειται ὁ Ἑλληνικὸς λαός, αὐτὴν ἀκούων ὁ ἀγρότης διδάσκειται καὶ τέρεπται, αὐτὴν εὐχεται ὁ ἐργάτης νὰ ἐκμάθωσι τὰ τέκνα του εἰς τὸ σχολεῖον.

Στηριζομένη εἰς τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ χρησιμοποιοιμένη διὰ τὰς ὑψηλοτέρας ἀνάγκας τοῦ ἔθνους, ἔλαβε θανμασίαν ἐξέλιξιν καὶ κατέστη ὄργανον εὐχρηστον καὶ ἐπιτηδειότατον πνευματικῆς ἐπικοινωνίας. Εἶναι πλουσιωτάτη, δυναμένη νὰ ἀποδώσῃ καὶ τὰ λεπτότατα διανοήματα, ἀπέκτησεν ἐνιαῖον, σταθερὸν καὶ σαφῶς καθωρισμένον γραμματικὸν καὶ συντακτικὸν μηχανισμόν, ἔχει κυριολεξίαν καὶ λογικὴν ἀκρίβειαν καὶ ῥεεὶ καθαρὰ καὶ διαυγῆς ἐν τῇ χρήσει μὲ σαφῶς καθωρισμένους τύπους καὶ ἐκφράσεις. Ἐὰν δὲ ἀκόμη δεικνύῃ ἀστάθειαν εἰς τινὰς τύπους καὶ ἐκφράσεις, θὰ ἐξομαλύνῃ καὶ ταῦτα διὰ τῆς χρήσεως καὶ τῆς φυσικῆς καὶ ἀβιάστου ἐξελίξεως.

Εἶναι δὲ καὶ εἰς ἄκρον εὐπλαστος, ἔχει μεγίστην ἐξελικτικὴν δύναμιν καί, ἐνῷ πλουτίζεται καὶ ἐξωραίζεται, συγχρόνως ἀπλοποιεῖται συνεχῶς, ἀποβάλλουσα πάντα τύπον νεκρὸν καὶ περιπεσόντα εἰς ἀχρησίαν, ἀντιθέτως δὲ παραλαμβάνουσα καὶ ἀφομοιοῦσα ὅσα στοιχεῖα τῆς λαϊκῆς γλώσσης κατορθοῦσι νὰ ἐπικρατήσωσι καὶ καταστῶσι κτῆμα κοινόν. Ἡ κρατοῦσα τάσις ἐν τῇ ἐξελίξει αὐτῆς εἶναι ἡ ἀποβολὴ ἀρχαϊσμῶν, λέξεων, τύπων καὶ συντακτικῶν πλοκῶν μὴ ἀνταποκρινομένων πλέον πρὸς τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα τοῦ λαοῦ καὶ ἀντιθέτως ἡ πρόσληψις λαϊκῶν στοιχείων, ἅτινα, ὡς εἴπομεν, ἐπεκράτησαν διὰ τῆς χρήσεως ἐν τῷ λόγῳ τῶν μεμορφωμένων.

Ὅφειλεται δ' ἡ συντελουμένη αὐτόματος ἐξέλιξις, ἐξάπλωσις καὶ ἐπικράτησις τῆς καθαρευούσης εἰς ποικίλα αἵτια. Ἐν πρώτοις ὁ πλοῦτος καὶ ἡ ἀριότης αὐτῆς, ἡ ἐνότης καὶ ἡ πειθαρχία τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἐπιβάλλονται ἀπέναντι τῆς πενίας, ἀκαταστασίας καὶ ἀναρχίας, αἵτινες λυμαίνονται τὰς διαλέκτους.

Περαιτέρω ἡ καθαρεύουσα ἔχει πηγὰς ἀνεξαντλήτους, ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἀντλή ἀενάως νέα στοιχεῖα διὰ τὰς ἐκάστοτε ἀναφαινομένας γλωσσικὰς ἀνάγκας. Τοιαῦτα παραλαμβάνει ἐν πρώτοις ἐκ τῆς ἀρχαίας γλώσσης, πρὸς τὴν ὁποίαν ἔχει στενοτάτην συγγένειαν. Ὡς λέγει ὁ Κορναῖς, « ἡ χρεια, τὴν ὁποίαν ἀπὸ τὰς ἄλλας γλώσσας ἔχει ἡ ἡμετέρα, εἶναι πολλὰ

ὀλίγη, ἐπειδὴ παραστέκει σιμά της ἡ ὑπέρπλουτος αὐτῆς μήτηρ, ἐτοίμη νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν ὅ,τι τῆς λείπει ». Ὡς γνωστὸν δέ, καὶ αἱ ξέναι γλώσσαι ἀντλοῦσι διαρκῶς ἐκ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς πάμπολλα στοιχεῖα πρὸς ἔκφρασιν ἁνωτέρων ἔννοιων καὶ διατύπωσιν νέων ἐπιστημονικῶν καὶ τεχνικῶν ὄρων.

Παραλαμβάνει ὡσαύτως ἡ καθαρεύουσα πλείστας ὕσας λέξεις καὶ ἑκφράσεις ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν γλώσσης. Οὕτως εἰσῆλθον ἥδη εἰς αὐτὴν ἐκ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν πλῆθος τοιούτων στοιχείων. Ἐκ τούτων ἀρκούμεθα εἰς τὴν μνειάν τῶν ἐπομένων :

« Ὁ Πατήρ. Ὁ Υἱός. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Ὁ παντοδύναμος Θεός. Ὁ πανάγαθος Θεός. Ἐκ Θεοῦ. Δόξα σοι ὁ Θεός. Ὁ κύριος τοῦ παντός. Ὁ ποιητὴς τοῦ παντός. Ὁ πανταχοῦ παρών. Ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου. Ὁ λυτρωτὴς. Ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ. Ὁ αἶρων τὰς ἁμαρτίας τοῦ κόσμου. Ἡ Παναγία. Ἡ Θεοτόκος. Ἡ Θεομήτωρ. Θρησκεία. Θρησκός. Θρησκευτικά μαθήματα. Θρησκευτικὴ ὁμιλία. Θεολόγος. Θεολογία. Χριστιανός. Χριστιανικὴ ἐκκλησία. Ὁρθόδοξος ἐκκλησία. Δυτικὴ ἐκκλησία. Καθολικὴ ἐκκλησία. Ἐκκλησία τῶν διαμαρτυρομένων. Ὁ ναὸς τοῦ Θεοῦ. Ὁ μητροπολιτικὸς ναός. Ναὸς τρισυλόστατος. Τὸ Ἅγιον βῆμα. Ἡ Ἁγία τράπεζα. Ὁ νάρθηξ. Ἡ Ὠραία πύλη. Ὁ ἄμβων. Εἰκόνες. Εἰκονοστάσιον. Γυναικωνίτης. Πολυέλαιος. Ἐξαπτέρυγα. Ἐπιτάφιος. Ὁ Πανάγιος τάφος. Ἱερὰ σύνοδος. Οἰκουμένη σύνοδος. Συνοδικός. Θαῦμα. Θαυματουργός ».

« Προφῆτης. Προφητεία. Προφητεύω. Πατριάρχης. Τοποτηρητὴς τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Ἀρχιεπίσκοπος. Μητροπολίτης. Ἀρχιερεὺς. Ἐπίσκοπος. Ἐξάρχος. Ἀρχιερατικός ἐπίτροπος. Ἱεροκῆρυξ. Ἀρχιμανδρίτης. Ἡγούμενος. Πρωτοσύγγελος. Πρωθιερεὺς. Ἱερεὺς. Ἱερωμένους. Ἱερατεῖον. Ἐφημέριος. Κληρικός. Πνευματικός. Σακελλάριος. Μακαριώτατος. Σεβασμιώτατος. Πανιερώτατος. Αἰδεσιμώτατος. Αἰδέσιμος. Μοναχός. Ἀσκητής. Ἐρημίτης. Μοναχικὸς βίος. Χειροτονία. Ἐχειροτονήθη. Ἐτέθη εἰς ἀργίαν. Λειτουργία. Ἀρχιερατικὴ λειτουργία. Συλλειτουργῶν. Ὁρθρος. Ἐσπερινός. Παράκλησις. Δέσεις. Χερουβικόν. Τὸ κοινωνικόν. Τὰ Ἅγια. Ἡ ἀπόλυσις. Τὸ ἀπόδειπνον. Ἀρτοκλασία. Μνημόσυνον. Δοξολογία. Λιτανεία. Ὁ ἀκάθιστος ὕμνος. Οἱ χαιρετισμοί ».

« Τὰ ἄχραντα μυστήρια. Τὸ βάπτισμα. Τὸ χρίσμα. Τὸ εὐχέλαιον. Ἡ βάπτισις. Κολυμβήθρα. Ἅγιον μῦρον. Θεία μετάληψις. Θεία κοινωνία. Θὰ κοινωνήσω. Νηστεία. Θὰ νηστεύσω. Θὰ μεταλάβω. Ἡ ἐξομολόγησις. Θὰ ἐξομολογηθῶ. Ἀπόστολοι. Ἑορτή. Ἀργία. Χριστούγεννα. Νέον ἔτος. Θεοφάνεια. Τὸ τριψῆδιον. Ἡ σύναξις τῆς Παναγίας. Τῆς Ὑπαπαντῆς. Τοῦ Προδρόμου. Κυριακὴ τῶν Βατῶν. Ἡ ἐβδομάς τῶν παθῶν. Ἡ σταύρωσις. Τὸ Πάσχα. Τῆς ἀναστάσεως. Χριστὸς ἀνέστη. Ἀληθῶς ἀνέστη. Τὰ εἰσόδια. Τῆς Ἀναλήψεως. Τῆς Πεντηκοστῆς. Τῆς ἁγίας Τριᾶδος. Τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τῆς μεταμορφώσεως. Τοῦ Εὐαγγελισμοῦ. Τῆς Ζωοδόχου πηγῆς. Τῶν ἁγίων πάντων. Τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος. Τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Ἡ Ἁγία Γραφή. Ἡ Παλαιὰ διαθήκη. Ἡ Καινὴ διαθήκη. Ἡ κηδεία. Ἡ ἐκφορά. Ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία. Ἡ τελευταῖος ἀσπασμός. Ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται. Αἰωνία ἡ μνήμη. Ἐπικήδειος λόγος. Ἐπιτάφιος λόγος. Μακαρία ἡ δδός. Ὁ τάφος. Ἡ ταφή. Τὸ νεκροταφεῖον. Τὸ σκήνωμα τοῦ ἁγίου. Ἅγια λείψανα ».

« Τὸ ρόδον τὸ ἀμάραντον. Ἐκκλησιαστικὸν ἔσμα. Ὑμνος. Ὑμνοῦμέν σε. Ὑμνογράφος. Ὑμνωδός. Αἶνος. Αἰνεῖτε αὐτόν. Πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον. Ψάλλω.

Ψαλμός. Ψαλμωδία. Ψάλτης. Πρωτοψάλτης. Εὐχομαι. Προσεύχομαι. Προσευχή. Προσκυνῶ. Προσκύνῃς. Προσκυνήτης. Εἰσάκουσόν μου, Κύριε. Κύριε ἐλέησον. Μνήσθητί μου, Κύριε. Σοί, Κύριε. Μέγας εἰ, Κύριε. Ὑψιστε Κύριε. Δόξα σοι, Χριστέ, ὁ Θεός. Σῶσον, Κύριε, τὸν λαόν σου. Εἰς πολλὰ ἔτη. Δόξα ἐν ὑψίστοις Δόξα σοι ὁ Θεός. Σῶσον ἡμᾶς. Διαφύλαξον ἡμᾶς. Δόξα Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι. Πάτερ ἡμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Γεννηθῆτω τὸ θέλημά σου. Εὐλογοῦμέν σε. Εὐλογητὸς ὁ Θεός. Εὐλογία Κυρίου. Εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος. Ὁ εὐλογήσας τοὺς πέντε ἄρτους. Εὐλόγησον, Δέσποτα. Προσκυνούμεν σε. Δοξολογοῦμέν σε. Θεοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου. Ἀγάπα τὸν πλησίον σου. Ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Ἄγρὸν ἡγόρασε. Ἔχε με παρητημένον. Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. Τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα. Τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ. Πλούσια τὰ ἐλέη σου. Ἐλέησόν με ὁ Θεός ».

« Θεία πρόνοια. Θεῖος λόγος. Θεῖον δῶρον. Θεῖα χάρις. Θεία δίκη. Ματαιότης ματαιότητων. Ὁ ὕψων ἐαυτὸν ταπεινωθήσεται. Καὶ ἔσονται οἱ ἐσχατοὶ πρῶτοι καὶ οἱ πρῶτοι ἐσχατοί. Ἴδε ὁ ἄνθρωπος. Ἀντὶ τοῦ μάννα χολήν. Ὁφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος. Χαίρε ὕψος δυσανάβατον. Χαίρε βάθος δυσθεώρητον. Ἀκούεις τί σοὺ καταμαρτυροῦσιν ; Ὁ ἄσωτος υἱός. Τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον. Ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ. Ὁ μόσχος ὁ σιτεντός. Τὸ κήρυγμα. Κηρύττει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ».

« Ὁ νυμφίος. Θὰ μένῃ ἔξω τοῦ νυμφῶνος. Δὲν ἔχω ἔνδυμα γάμου. Αἱ μοῖραι παρθένοι. Δεῦτε λάβετε φῶς. Χριστὸς ἀνέστη. Διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Φοῖξον, ἤλιε. Θὰ τοῦ ψάλλω τὸν ἐξάψαλμον. Τοῦ ἔφαλε τὸν ἀναβαλλόμενον. Ὁ ἔχων ὧτα ἀκούειν ἀκούετω. Ματαιότης ματαιότητων. Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρίνονται. Ἀγαθὸς Ἰσραηλῆτης. Τὰ ἀγαθὰ τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαάκ. Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. Νίπτω τὰς χεῖρας. Ἐχω καθαρὰν τὴν καρδίαν. Ὑπνὸν ἔλαφρον καὶ πάσης στανικῆς φαντασίας ἀπληλαγμένον. Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι. Ἄξιός ὁ μισθός σου. Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, δέσποτα. Ἐργαζέσθω μίαν τεσσαράκοντα. Τὰ ἐμὰ σὰ καὶ τὰ σὰ ἐμὰ. Οὐκ ἡβουλήθη συνίεναι. Ἀδελὰ καὶ κρύφια. Ἔχε τὴν εὐχὴν μου. Οὐκ ἔχει, ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνει. Νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε. Τῶν παθῶν σου τὸν τάραχον. Πανταχοῦ παρών. Ἡ ἐσχάτη πλάνη. Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Εἰρήνῃ ὑμῖν. Εἰρήνῃ πᾶσι. Τετέλεσται ».

« Τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος. Μαρτυρῶ. Ἐμαρτύρησα. Μαρτυρικὸς θάνατος. Ἀμαρτία. Ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις. Ἀφένονται σοι αἱ ἁμαρτίαι. Ἠμαρτον. Ἀμαρτωλός. Οὐδεὶς ἀναμάρτητος. Ὁ ἀναμάρτητος τὸν λίθον πρῶτος βαλέτω. Τὸ μαρτυρίόν μου. Ἡ μέλλουσα ζωὴ. Ὁ παρόδιστος. Ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Ἡ κόλασις. Τὸ πῦρ τὸ ἐξώτερον. Ὁ διάβολος. Ὁ σατανᾶς. Ὁ πειρασμός. Ὁ τρισκατάρτος. Οἱ πρωτόπλαστοι. Τὸ ξύλον τῆς γνώσεως. Ὁ ἀπηγορευμένος καρπός. Τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα. Ἠμαρτον. Κατάρτα. Ἀνάθεμα. Ἀφορισμός. Μετάνοια. Συγχώρησις. Ἀφesis ἁμαρτιῶν. Ὁ κατακλυσμός. Ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε. Αἱ δέκα ἐντολαί. Ὁ παραβάτης τῶν ἐντολῶν ».

« Τὸ ἐκκλησίασμα. Ἡ ἀκολουθία. Τὸ ποίμνιον. Ἡ ἐνορία. Οἱ πιστοί. Πιστεῦν. Πίστευε καὶ μὴ ἐρευνᾶ. Ἡ πίστις σου σέσωκε σε. Ἡ ἀπιστία θάνατον γεννᾷ. Ὁ ἄπιστος Θωμᾶς. Ὁ σταυρός. Ἡ σταύρωσις. Ὁ ἐσταυρωμένος. Οἱ σταυρωθέντες λησταί. Σταυρικὸς θάνατος. Θὰ ἄρω τὸν σταυρὸν τοῦ μαρτυρίου. Ἡ ἀποκαθίλωσις. Τῆς σταυροπροσκυνήσεως. Θὰ θέσω τὸν δάκτυλόν μου ἐπὶ τὸν τύπον τῶν ἡλῶν. Τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Τὸν ἐσταύρωσε ».

« Ἐν μέσῳ δύο ληστῶν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός. Ἐν τῷ ἁγίῳ οὐκ ἔστι μετάνοια. Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ. Εἰς πολλὰ ἔτη, δέσποτα. Ἐκ Θεοῦ. Ὁ κατελθὼν ἐξ οὐρανῶν. Ἐκ Πνεύματος ἁγίου. Πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς Παύλου. Πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. Κατὰ τὰς Γραφάς. Κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν. Διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰου-

δαίων. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους. Δι' εὐχῶν σας. Μετὰ τῶν ἁγίων ἀνάπαυσον. Μετὰ δόξης. Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Μετὰ θάνατον. Ὡς ἐν τῷ οὐρανῷ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς γῆς. Νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἡ ἐπὶ τοῦ ὅρου ὁμιλία. Ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου. Πρόβατον ἐπὶ σφαγῇ. Οἱ ἐλπίζοντες ἐπὶ σέ. Ἀλλὰ θῆσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. Ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερύγων σου. Πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν. Τὸν σταυρωθέντα ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐνεκεν τοῦ ὀνόματός σου. Μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος. Κατήχησις. Κατηχηταί. Κατηχητικὸν σχολεῖον ».

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἅτινα ἀντλεῖ ἡ καθαρεύουσα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς γλώσσης, εἰσρέουσιν ἀβιάστως καὶ ἢ προσλαμβάνονται ἀμετάβλητα ἢ ὑφίστανται ἐλαφρὰς μεταβολάς, προσαρμοζόμενα εὐχερῶς πρὸς τὸν μηχανισμόν τῆς νέας ἡμῶν γλώσσης καὶ ἀφομοιούμενα, χωρὶς νὰ ἐπιφέρωσιν εἰς αὐτὴν μεταμορφώσεις, οὐδὲ νὰ μεταβάλλωσι τὴν οἰκοδομίαν της. Καὶ ἐν ἀρχῇ μὲν χρησιμοποιοῦνται αἱ φράσεις αὗται ὑπὸ τῶν μεμορφωμένων, βαθμηδὸν δ' ἐξαπλοῦνται εἰς τὰ στόματα ὅλων τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ, διατηροῦσαι ὅλον τὸ ἀρχικὸν αὐτῶν ἄρωμα καὶ τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν γλωσσικὴν ἀριότητα. Τελεῖται δ' ἀβίαστος χρῆσις αὐτῶν οὐ μόνον ἐν κυριολεξίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ποιικίᾳ παραλλαγαῖς καὶ μεταφορικαῖς ἐκφράσεσι. Πολλοὶ δὲ τῶν φράσεων τούτων προσέλαβον ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ λαοῦ δύναμιν ἀποφθεγμάτων καὶ ρητῶν. Πλὴν δὲ τούτου πλάττονται διαρκῶς κατὰ τὸν τύπον αὐτῶν πλείστα νέαι φράσεις πρὸς ἐκδήλωσιν διαφόρων σχέσεων τοῦ καθ' ἡμέραν βίου.

Ἐχει ὡσαύτως ἡ καθαρεύουσα τὴν εὐχέρειαν νὰ πλάσῃ νέα γλωσσικὰ στοιχεῖα πρὸς ἐκδήλωσιν ἀναγκῶν, τὰς ὁποίας γεννᾷ ὁ καθ' ἡμέραν βίος, χωρὶς νὰ ἀναγκάζεται νὰ παραλαμβάνῃ ταῦτα ἐκ ξένων γλωσσῶν. Τρανὰ τοῦτου δείγματα παρέχει ἡ ἐπισκόπησις τῆς περὶ ἡμᾶς ζωῆς καὶ κινήσεως. Οὕτως ἡ σημερινὴ ἀλματώδης ἐξέλιξις τῶν τεχνικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν ἐφαρμογῶν αὐτῶν, ἡ εἰσελθοῦσα βαθέως εἰς τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ, αἱ στρατιωτικαὶ καὶ ἄλλαι ἀνάγκαι, αἱ ἐκ τοῦ πολέμου καὶ ἄλλων κοινωνικῶν ζυμώσεων προελθοῦσαι, διέπλασαν νέας συνθήκας καὶ ἐπέβαλον τὴν δημιουργίαν πληθῆος νέων ὅρων καὶ ἐκφράσεων. Τοὺς πλείστους δὲ τῶν ὅρων τούτων δανεῖζονται καὶ αὗται αἱ ξένοι γλῶσσαι ἐκ τῆς ἑλληνικῆς. Ἡ καθαρεύουσα λοιπὸν ἢ εὗρίσκει αὐτοὺς ἐτοιμούς ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ ἢ πλάττει καὶ δημιουργεῖ αὐτοὺς εὐχερέστατα. Τοῦτο δὲ εἶναι ἀδύνατον εἰς τὴν δημοτικὴν, ἥτις πᾶσαν λέξιν, τὴν ὁποίαν δανεῖζεται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, πάντα νέον ὅρον εἶναι ἠναγκασμένη νὰ τὸν ὑποβάλλῃ εἰς μεταπλάσεις καὶ ἀκρωτηριασμούς, ἵνα προσαρμόσῃ αὐτὸν πρὸς τὴν ὑποτυπώδη γραμματικὴν της.

Ἐπὶ παραδείγματι σήμερον συναντῶμεν καθ' ἐκάστην ἐν συχνοτάτῃ χρῆσει εἰς τὸ στόμα ἀνθρώπων ὅλων τῶν τάξεων τοῦ λαοῦ ἡμῶν ποιικίαν ἐκφράσεων καὶ γλωσσικοὺς σχηματισμούς, τοὺς ὁποίους οὐδεμία ἄλλη γλῶσσα ἀποδίδει τελειότερον τῆς ἡμετέρας. Παραθέτομέν τινας ἐκ τῶν εἰσαχθέντων στρατιωτικῶν ὅρων, οἱ ὅποιοι προχείρως ἔρχονται εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν.

Στρατὸς ξηρᾶς. Πεζικόν. Ἴππικόν. Πυροβολικόν. Μηχανικόν. Στρατὸς μηχανοκίνητος. Σώμα στρατοῦ. Μεραρχία. Ταξιαρχία. Σύνταγμα. Τάγμα. Λόχος. Οὐλαμός. Διμοιρία. Μοῖρα πυροβολικοῦ. Πυροβολαρχία. Ἴλη ἱππικοῦ. Ὅρκος αὐτοκινήτων. Στρατάρχης. Στρατηγός. Διοικητής. Ἐπιτελάρχης. Ταξίαρχος. Ταγματάρχης. Λοχαγός. Ἰλαρχος. Ὑπασιπότης. Ἐπιλοχίας. Λοχίας. Ἐπίθεσις. Ἀντεπίθεσις. Ἐφοδος. Ἀμυνα. Μάχη ἀμυντική. Πυρὰ. Προώθησις στρατοῦ. Διείσδυσις εἰς τὰς γραμμάς τοῦ ἐχθροῦ. Ἐπέλασις ἱππικοῦ. Ἡ ἐπίθεσις ἐξαλαφώθη. Διάσπασις τοῦ μετώπου. Πολιορκία. Προγεφύρωμα. Κανονικὴ ὑποχώρησις. Ἀτακτος ὑποχώρησις. Σύμπτυξις τοῦ μετώπου. Εὐθύγραμμισις τοῦ μετώπου. Κατέθεσαν τὰ δῖπλα. Παρεδόθησαν ἄνευ ὄρων. Ἐσυνθηκολόγησαν. Αἰχμάλωτοι. Λιποτάκται. Αὐτόμολοι. Λάφυρα.

Φυγὴ. Μάχη φθορᾶς. Κύκλωσις. Πρόχωμα. Ὅπλα. Πυροβόλα. Πολυβόλα. Ὀλμοβόλα. Μυδραλλισβόλα. Τεθωρακισμένα ἄρματα. Ἐφ' ὅπλου λόγῃ. Ὀρίδες. Βλήματα. Σφαῖραι πολυβόλου. Συρματόπλεγμα. Ἐμπροσθοφυλακαί. Βόμβα αὐτομού. Ἐφεδρεῖαι. Πολεμικαὶ ἐγκαταστάσεις. Στρατόπεδον συγκεντρώσεως. Καταυλισμός. Κατασκήνωσις. Πυροβολεῖον. Πύραυλοι κ.τ.λ.

Ναυτικόν : Στόλος. Μοῖρα. Νηοπομπή. Ἐφοδιοπομπή. Ναύαρχος. Πλοίαρχος. Πλωτάρχης. Κυβερνήτης. Σημαιοφόρος. Θωρηκτόν. Καταδρομικόν. Ἀντιτορπιλικόν. Ὑποβρύχιον. Τορπιλλάκατος. Τορπιλλοβόλον. Ὑδροπλάνον. Ἀεροπλανοφόρον. Πλοῖον μεταγωγικόν. Κανονιοφόρος. Ναυμαχία. Τορπίλλισμός. Νόρκη. Τορπίλλη. Τορπιλλοβλητικὸς σωλήν. Βόμβαι βυθοῦ. Θραῦσμα ὀρίδος. Καταβύθισις. Κατάδυσις. Ἀνάδυσις. Περισκόπιον.

Ἀεροπορίας : Σμήνη ἀεροπλάνων. Ἀεροπορικὸς στόλος. Ἀγανγνωριστικὰ ἀεροπλάνα. Ἀεροπλάνα καθέτου ἐφορμήσεως. Καταδιωκτικά. Τετρακινήτρια. Ἰπτάμενα φρούρια. Σμηναγός. Πιλότος. Ἀλεξιπτασιστής. Ἀερομαχία. Ἀεροπορικὸν φράγμα. Στόχος. Προσγείωσις. Ἀεροδρόμιον. Συναγερμός. Καταφύγιον. Ὑπόστεγον. Ἀμαχος πληθυσμός. Βομβόπληκτος. Φωτοβολίδες. Πύραυλοι. Ἀτομικὸς ἀντιδραστήρ.

Ἄλλαι πολεμικαὶ λέξεις καὶ ἐκφράσεις : Ἐπεδόθη τηλεγράφων. Γενικὴ ἐπιστράτευσις. Ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος. Ἀνακoinωθὲν τοῦ ἀρχηγείου τῶν ἐνόπλων δυνάμεων. Ὁρῆσαν αἱ πολεμικαὶ ἐπιχειρήσεις. Ἐγιναν προτάσεις εἰρήνης. Διεξάγονται διαπραγματεύσεις. Κατάπαυσις ἐχθροπραξιῶν. Ἀνακωχή. Εἰρήνη. Ἐχθρός. Σύμμαχος. Σημαία. Ὅμηρος. Τραυματίας. Ἀνάπηρος πολέμου. Θῦμα πολέμου. Κρουπαγήματα. Κληρωτός. Βοηθητικαὶ ὑπηρεσίαι. Λήγει ἡ θητεία μου. Τὰ μετόπισθεν. Ἀπόστρατος. Τιμητικὴ ἀποστρατεία. Τιμητικὴ διάκρισις. Παράσημον ἀνδρείας. Σιδηροῦς Σταυρός. Ἐχουν ἐπιτάξει τὸ σχολεῖον. Ἐγινεν ἐπίταξις τῶν σιτηρῶν. Παρέλασις.

Καὶ πάντων τῶν κλάδων τῆς διοικήσεως ἡ ὁρολογία ἐπλάσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν νόμων τῆς καθαραιούσης.

Ὡσαύτως ἅπασα ἡ ἐπιστημονικὴ ὁρολογία διεμορφώθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς καθαραιούσης. Καὶ εἶναι ἡ ὁρολογία αὕτη ἀποτέλεσμα πολυτῶν μόχθων μεγάλων ἐπιστημόνων, οἵτινες σὺν τῇ ἐπιστημονικῇ μορφώσει συνεδύαζον βαθεῖαν γνώσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης κατὰ πάσας τὰς περιόδους τῆς ἐξελίξεως αὐτῆς. Διὰ τοῦτο δὲ ἡδύνατο εὐχερῶς νὰ ἀντλῶσιν ἐξ ἀκένωτου πηγῆς πλοῦτον λέξεων καὶ ἐκφράσεων καὶ νὰ πλάττωσι νέους ἐπιστημονικοὺς ὅρους γνησίως ἑλληνικοὺς, ἀνταποκρινομένους εἰς τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα τοῦ Ἑλλη-

νικου λαοῦ. Ἡ τοιαύτη δ' ἐργασία τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων πρὸς μόρφωσιν τῆς ἐπιστημονικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας ἀποτέλεσμα εἶναι ἐν τῶν πολυτιμοτάτων προϊόντων τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ, τιμᾷ τὴν ἐλληνικὴν ἐπιστήμην καὶ χρησιμεύει ὡς ὑπόδειγμα καὶ εἰς τοὺς ξένους ἐπιστήμονας. Ὡς εἰκὸς δέ, οἱ ὅροι οὗτοι γίνονται ἀσπαστοὶ ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἀπόπειραι δὲ κατὰ καιροὺς ἐπιχειροῦμεναι ὑπὸ φανατικῶν τινων πρὸς ἀντικατάστασιν ἐν τισι κλάδοις τῶν ἐπισήμων ἐν χρήσει ὅρων δι' ἄλλων ξενικῶν ἢ πλαττομένων κατὰ τοὺς κανόνας τῆς δημοτικῆς προκαλοῦσι τὴν ἀντίδρασιν τοῦ λαοῦ, συγχάνει δ' ἀπολήγουσιν εἰς τὸ γελοῖον.

Ἄλλα στοιχεῖα εἰσρέουσιν ἄφθονα εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ, ὅσα ἐξηλθον ἐκ τῆς διαλεκτικῆς των μονομερείας, ἐπεκράτησαν ἐν τῷ ζωντανῷ λόγῳ καὶ κατέστησαν πανελληνιον κτῆμα. Εἶναι δὲ ἀνάγκη, ἵνα ἡ γραπτὴ γλῶσσα, διατηροῦσα κατὰ τὰ λοιπὰ τὸν μηχανισμόν αὐτῆς, εἰσδέχεται καὶ τὰ στοιχεῖα ταῦτα, ἅτινα ἀσφαλίζουν εἰς αὐτὴν ζωὴν καὶ πλαστικότητα. Μόνον ὅταν εἰσρέωσιν εἰς αὐτὴν ρεύματα ἐκ τοῦ ἀφανοῦς, ἀλλὰ πλουσίον εἰς γλωσσικὴν τροφήν ἐδάφους τοῦ ὁμιλοῦντος λαοῦ, ἐκφράζοντα βιοτικὰς συνθήκας καὶ σχέσεις αὐτοῦ, μόνον τότε διατηρεῖται ἡ γλῶσσα δροσερά, συγχρονισμένη, εὐκαμπτος, ζωντανή.

Ἄλλη αἰτία ἐνισχύσεως τῆς ἐπισήμου ἡμῶν γλώσσης προέρχεται ἐκ τῆς προϋούσης μορφώσεως τοῦ λαοῦ ἡμῶν. Ὡς γνωστόν, ὁ πολιτισμὸς λαοῦ τινος καὶ ἡ πνευματικὴ μόρφωσις αὐτοῦ εἶναι σπουδαιότατοι παράγοντες τῆς διαπλάσεως τῆς γλώσσης του. Ὅσῳ ὑψοῦται ἡ στάθμη τῆς μορφώσεως τοῦ λαοῦ καὶ προάγεται ἡ καλαισθησία αὐτοῦ, τοσούτῳ ἐνισχύεται παρ' αὐτῷ, τρόπον τινὰ ἐνστικτῶς, ἡ τάσις προσεγγίσεως πρὸς τὴν πέριξ αὐτοῦ χρησιμοποιουμένην γλῶσσαν ὑπὸ τῶν μεμορφωμένων καὶ εὖ ἡγμένων. Καί, ὅπως διὰ τῆς μορφώσεως λεπτύνονται τὰ ἦθη καὶ ἐξευγενίζονται οἱ τρόποι τοῦ ἀνθρώπου, οὕτω καλλιεργεῖται δι' αὐτῆς καὶ ὑψοῦται καὶ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ. Ἀφ' ἐτέρου δὲ μετὰ τῆς ἀπομιμήσεως τῆς τοιαύτης γλώσσης διδάσκεται ὁ λαὸς καὶ τῶν τρόπων καὶ τῶν ἡθῶν τὴν λεπτότητα καὶ ἐξημερῶνεται καὶ ἐξευγενίζεται. Τὸ φαινόμενον τοῦτο παρατηρεῖται σήμερον κατὰ τρόπον ἐκδηλον παρὰ τῷ λαῷ ἡμῶν. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ, ὅσῳ μᾶλλον οὗτος παιδεύεται, τείνει πρὸς καλλιέπειαν καὶ φιλοτιμεῖται ὁ λαὸς ἡμῶν νὰ ρυθμίξῃ τὸν λόγον του πρὸς τὸν λόγον τῆς ἐκλεκτῆς κοινωνίας καὶ φροντίζει νὰ πλουτίξῃ τὸν γλωσσικόν του θησαυρόν, προσλαμβάνων λέξεις καὶ φράσεις τῆς γλώσσης τῶν μεμορφωμένων καὶ ἀντικαθιστῶν δι' αὐτῶν τὰ κενὰ, τὰς ἀτελείας, τὰ διαλεκτικὰ στοιχεῖα τῆς οἰκογενειακῆς του γλώσσης.

Προσεκτικὴ παρακολούθησις εἰς τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὰ λαϊκὰ κέντρα τῶν συνδιαλέξεων τῶν ἀνθρώπων τοῦ λαοῦ δεικνύει, ὅτι ἡ γλῶσσα αὐτῶν πλουτίζεται, καθαίρεται καὶ λεπτύνεται ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν μετ' ἀπιστεύτου εὐκολίας καὶ ταχύτητος. Ὁ ἀκροώμενος συζητήσεων κατωτέρων

ἐπαγγελματιῶν, ἐργατῶν, ὑπηρετριῶν ἐκπλήσσεται ἀκούων χρησιμοποιοιμένας ὑπ' αὐτῶν ἐλληνικωτάτας λέξεις, λαξευτὰς φράσεις, ἀνόγους γραμματικὸς τύπος, καθόλου γλώσσαν πολὺ ἀνωτέραν καὶ καλλιεπεστέρα ἐκείνης, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοεῖ μεγάλη μερὶς τῶν παρ' ἡμῖν νεωτέρων λογοτεχνῶν. Πρὸς τοιαύτην δὲ κάθαρσιν τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ παρέχουσιν ἐξαιρετικὴν ἐπικουρίαν ὁ πέριξ αὐτοῦ βίος, ἡ Ἐκκλησία, ὁ τύπος, τὸ ραδιόφωνον, αἱ διαλέξεις, τὰ εἰς ὀρθὴν γλώσσαν γεγραμμένα βιβλία καὶ ὑπὲρ πάντα ἡ ἔμφυτος πρὸς τὸ καλὸν ροπή τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Κατὰ περίεργον δὲ τρόπον κύριοι συντελεσταὶ τοῦ καθαροῦ τούτου τῆς γλώσσης τοῦ λαοῦ εἶναι οἱ δημοτικισταὶ πολιτικοὶ καὶ οἱ δημοτικισταὶ συγγραφεῖς, οἵτινες λησμονοῦντες τὰς θεωρητικὰς περὶ τῆς γλώσσης ἀρχὰς τῶν χρησιμοποιοῦσι τὴν καθαρεύουσαν ἐν τῷ λόγῳ τῶν οὐ μόνον τῷ γραπτῷ, ἀλλὰ καὶ τῷ προφορικῷ. Ἀληθῶς τὰ συγγράμματα τῶν πλείστων ἐξ αὐτῶν εἶναι πρότυπα καθαρότητος καὶ αὐστηρότητος γλώσσης. Οὕτω καθίστανται συντελεσταὶ πολῦτιμοι ἐνισχύσεως τῆς καθαρευούσης, εἰ καὶ ἐξ ἐτέρου παρέχουσιν ἑαυτοὺς ὄχι ἀξιοζήλευτον παράδειγμα ἐσωτερικῆς διασπάσεως, διαφωνίας μεταξὺ ἰδεῶν καὶ πράξεων, συγκρούσεως μεταξὺ τοῦ γινώσκειν καὶ τοῦ βούλεσθαι.

Οὕτως ἡ καθαρεύουσα, καίπερ δεινῶς πλησσομένη σήμερον ἀπὸ πολλῶν πλευρῶν, πλουτίζεται, ἀπλοποιεῖται καὶ διεισδύει καθ' ἐκάστην ὁλοὴν βαθύτερον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ. Συντελεῖται δὲ τοῦτο αὐτομάτως, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ὁ πλουτισμὸς τῆς δημοτικῆς, ἀναγκαζομένης νὰ προσλαμβάνῃ ἑτερογενῆ στοιχεῖα, ἀπαιτεῖ μεγάλους κόπους καὶ μόχθους. Τοιοῦτοτρόπος δὲ ἐκεῖνο, ὅπερ ἀρνοῦνται νὰ πράξωσι παρ' ἡμῖν τὸ σχολεῖον καὶ ἡ λογοτεχνία, κατορθοῦται κατὰ τρόπον θαυμαστὸν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ἄλλων ἐξ ἴσου σπουδαίων παραγόντων, οἷοι εἶναι ἡ οἰκογένεια, ἡ Ἐκκλησία, ὁ τύπος, ὁ στρατός, τὸ δικαστήριον, τὸ βουλευτήριον, ἡ ὅλη διοίκησις, τὸ ραδιόφωνον, τὸ βιβλίον, ἡ ἐπιστήμη καὶ ὑπὲρ πάντα ὁ βίος καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ἀβίαστος ἀμοιβαία ἐπικοινωνία τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω συντελεῖται παρ' ἡμῖν εὐεργετικὴ γλωσσικὴ ζύμωσις, ἀδιάκοπος φυσικὴ ἀλληλεπίδρασις γραφομένης καὶ ὁμιλουμένης, ἥτις ὑπὸσχεται τὰ ἀρίστα τῶν ἀποτελεσμάτων.

Αὕτη δὲ ἡ ἐπίσημος γλώσσα τοῦ Κράτους, τῆς ὁποίας τὴν συστηματικὴν διδασκαλίαν ὀφείλει, ὥς εἵπομεν, νὰ ἀναλαμβάνῃ τὸ σχολεῖον, διαφέρει, ὥς εἰκός, μεγάλως καὶ κατὰ τὸν θησαυρὸν τῶν λέξεων καὶ κατὰ τὴν κλίσιν αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν συντακτικὴν πλοκὴν αὐτῶν τῆς κοινότερον λαλουμένης ἐν τῇ καθ' ἡμέραν ἀναστροφῇ, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιοῦσι καὶ οἱ μὴ φοιτήσαντες εἰς τὸ σχολεῖον παῖδες. Τοῦτο δὲν συμβαίνει μόνον παρ' ἡμῖν, ἀλλὰ παρατηρεῖται ἐν πάσαις ταῖς γλώσσαις τῶν πεπολιτισμένων λαῶν. Πανταχοῦ ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ λαλουμένης καὶ τῆς γραφομένης γλώσσης. Εἰς πολλὰς δὲ τῶν πεπολιτισμένων χωρῶν εἶναι ἡ ἀπό-

στασις μεταξύ τῶν δύο τούτων γλωσσῶν πολὺ μεγαλύτερα ἐκείνης, ἥτις χωρίζει παρ' ἡμῖν τὴν καθαρὰν γλῶσσαν τῶν μεμορφωμένων ἀπὸ τῆς δημῶδους.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ ΤΩΝ ΑΠΑΙΤΗΣΕΩΝ

Θὰ ἡδυνάμην νὰ παραθέσω ὁμοίας γνώμας πληθύνος ἄλλων παιδαγωγῶν, ψυχολόγων, γλωσσολόγων ἐκ πάντων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τοῦ κόσμου, διότι τὸν σκοπὸν τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἔχουσι κοινὸν πάντα τὰ κράτη καὶ ἐφαρμόζονται πανταχοῦ ὅμοια μέτρα πρὸς περιφρούρησιν τῆς γλώσσης. Ἐξ αὐτῶν δὲ διδασκόμεθα ἰδίᾳ, ποία εἶναι ἡ ὀρθὴ ἀποψις περὶ γλωσσικῆς διδασκαλίας καὶ ποία ἡ θέσις τῆς δημῶδους γλώσσης ἐν τῷ σχολείῳ. Κατ' αὐτὴν ἡ διδακτέα συστηματικῶς ἐν τῷ σχολείῳ μητρικὴ γλῶσσα δὲν δύναται νὰ εἶναι ἄλλη παρὰ ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους. Ταύτης τὴν γραμματικὴν πρέπει νὰ μανθάνωσιν οἱ μαθηταὶ κατὰ τρόπον συστηματικόν, εἰς αὐτὴν πρέπει νὰ εἶναι γεγραμμένα τὰ ἀναγνωστικά καὶ τὰ λοιπὰ σχολικὰ βιβλία, αὕτη πρέπει νὰ χρησιμοποιοῖται κατὰ τὴν διδασκαλίαν. Ἡ γλῶσσα δέ, τὴν ὁποίαν κομίζουν οἱ μαθηταὶ ἐκ τοῦ οἴκου, χρησιμοποιοῖται εἰς μόνας τὰς κατωτέρας τάξεις ὡς μέσον ἐπικουρικὸν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διδασκαλίας καὶ ἀβίαστον ἄνευ ἁλμάτων ὕψωσιν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν τοῦ Κράτους.

Ἡ ἐπίτευξις ὅμως τῶν σκοπῶν τῆς συστηματικῆς ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίας τῆς μητρικῆς γλώσσης, τοὺς ὁποίους ἀνεπτυξάμεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, παρέχει μεγάλας δυσχερείας καὶ προϋποθέτει τὴν ὑπαρξίν βαθείας ψυχολογικῆς μορφώσεως καὶ διδακτικῆς ἐμπειρίας παρὰ τοῖς διδάσκουσι τὸ μάθημα τοῦτο. Οὗτοι ὀφείλουσι νὰ καθαίρῳσι καὶ πλουτίζῳσι τὴν γλῶσσαν τῶν μαθητῶν, νὰ θέτωσιν ἐκποδῶν τὰς ποικίλας αὐτῆς ἀτελείας περὶ τὴν προφοράν, τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων, τὴν οἰκοδομίαν τοῦ λόγου κ.τ.λ., καὶ ἀναβιβάζωσιν αὐτοὺς ἐκ τῆς ἀτελοῦς διαλέκτου, τῆς ὁποίας τυγχάνουσι κάτοχοι, εἰς τὴν κανονικὴν καὶ πλουσίαν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας ποιοῦνται χρῆσιν αἱ μεμορφωμένα τάξεις ἰδίᾳ ἐν τῷ γραπτῷ λόγῳ.

Ἄλλ' ἡ μετάβασις αὕτη ἀπὸ τῆς παιδικῆς γλώσσης εἰς τὴν τῶν μεμορφωμένων πρέπει νὰ τελῇται οὐχὶ ἀποτόμως, ἀλλὰ βαθμιαίως καὶ ἀβιάστως. Τὸ σχολεῖον ὀφείλει ἀφορμώμενον πάντοτε ἀπὸ τοῦ γλωσσικοῦ ἐπιπέδου, εἰς τὸ ὁποῖον εὐρίσκει τὸν παῖδα, νὰ προάγῃ αὐτὸν γλωσσικῶς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ παρεμβάλλωνται δυσχέρειαι εἰς τὴν παιδικὴν ἐκφρασιν καὶ μὴ ἀνακόπῃται ἡ φυσικὴ τάσις, τὴν ὁποίαν ἤδη πρὸ τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως αὐτοῦ ἔχει ἀποκτήσει ὁ παῖς, πρὸς τὸ διαλέγεσθαι ἑλευθέρως περὶ πραγμάτων καὶ γεγονότων κειμένων ἐν τῷ κύκλῳ τῆς ἐμπειρίας του.

Ἀνακεφαλαιοῦμεν ἤδη τὰς ἀνωτέρω διατυπωθείσας ἀρχάς.

1. Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ καταστῇ ἡ δημώδης γλῶσσα ὑποκείμενον συστηματικῆς διδασκαλίας, διότι οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου διδάσκεται ἔν τοις σχολείοις, ὡς οὐσα πτωχή, ἀκαλλιέργητος, πολύμορφος καὶ ἀνυστηματοποίητος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀνεπαρκῆς πρὸς ἔκφρασιν λεπτοτέρων διανοημάτων. Τὸ σπουδαιότατον δὲ εἶναι, ὅτι στερεῖται σταθεροῦ γραμματικοῦ καὶ συντακτικοῦ μηχανισμοῦ. Συνδιδασκομένη δὲ παραλλήλως πρὸς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν θὰ γεννᾷ ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ παιδὸς σύγχυσιν καὶ θὰ παρακωλύῃ τὴν γλωσσικὴν ἐξέλιξιν αὐτοῦ.

2. Σκοπὸς τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας εἶναι νὰ προαγάγῃ τὴν γλωσσικὴν ἐξέλιξιν τῶν παιδῶν, ἀνυψοῦσα αὐτοὺς ἀβιάστως καὶ μεθοδικῶς ἐκ τῆς διαλεκτικῆς γλώσσης αὐτῶν εἰς τὴν ὀρθοεπὴ γραφομένην γλῶσσαν τῶν πεπαιδευμένων, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησεν ἐργασία αἰώνων, ἥτις εἶναι ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Ἑθνους καὶ δι' ἧς ἐκδηλοῦται ἡ πνευματικὴ ζωὴ αὐτοῦ.

3. Κυριώτατα πρὸς τοῦτο μέσα εἶναι τὰ ἀκόλουθα :

α) Νὰ πλουτίσῃ τὸν γλωσσικὸν θησαυρὸν τῶν παιδῶν διὰ λέξεων τῆς ἐθνικῆς γλώσσης, ἀντικαθιστῶσα πᾶσαν διαλεκτικὴν καὶ ξενικὴν λέξιν.

β) Νὰ ἐθίξῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ὀρθὴν προφορὰν τῶν λέξεων, καὶ δὴ καὶ πασῶν τῶν συλλαβῶν καὶ τῶν φθόγγων ἐφαρμόζουσα καὶ πάσας τὰς ἐνδεικνυομένας φωνητικὰς ἀσκήσεις πρὸς γύμνασιν τῶν φωνητικῶν ὀργάνων.

γ) Νὰ ἀσκῇ τοὺς παῖδας μεθοδικῶς εἰς τὴν ὀρθογραφίαν.

δ) Νὰ ἐθίξῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ὀρθὴν χρῆσιν τῶν λέξεων τὴν κυριολεξίαν καὶ τὴν φραστικὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν ἀποφυγὴν μεταφορικῶν ἐκφράσεων.

ε) Νὰ παρέχῃ καὶ διδασκὴν συστηματικῶς τοὺς μᾶλλον εὐχρήστους γραμματικούς τύπους ἀποφεύγουσα κατὰ τὸ δυνατόν τὴν πολυτυπίαν.

4. Ἡ τοιαύτη ἐπικουρία, ἡ τοιαύτη ὕψωσις τοῦ παιδὸς ἐκ τῆς διαλεκτικῆς τοῦ γλώσσης εἰς τὴν ἐπίσημον ἐθνικὴν γλῶσσαν πρέπει νὰ τελῇται οὐχὶ ἀποτόμως, ἀλλὰ βαθμιαίως καὶ ἀβιάστως. Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀφορμᾶται ἡ διδασκαλία ἀπὸ τῆς μητρικῆς διαλέκτου τοῦ μαθητοῦ καὶ νὰ προχωρῇ διαρκῶς καὶ βαθμιαίως ἀπὸ τοῦ γνωστοῦ εἰς τὸ ἄγνωστον.

5. Ὁ διδάσκαλος ὀφείλει ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ποιῇται χρῆσιν γλώσσης ἀπλῆς καὶ νοητῆς ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, ἀποφεύγων λέξεις, τύπους γραμματικούς καὶ τρόπους ἐκφράσεως μὴ συμμετέρους πρὸς τὸ γλωσσικὸν ἐπίπεδον αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ χρησιμοποιοῇ ἐν τῷ λόγῳ του γλῶσσαν ὀρθήν, ἀπηλλαγμένην γραμματικῶν σφαλμάτων, διαλεκτικῶν ἐκφράσεων, ξενισμῶν, ἀτελειῶν περὶ τὴν οἰκοδομίαν τοῦ λόγου.

6. Πρέπει νὰ ἀρχίξῃ ἐνωρίτατα ἡ προσπάθεια αὕτη πρὸς εἰσαγωγὴν τῶν παιδῶν εἰς τὴν ἐπίσημον γλῶσσαν, καὶ δὴ καὶ ἀπὸ τῆς κατωτάτης τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Εἶναι ἀπόβλητον τὸ παρ' ἡμῖν συμβαῖνον, κατὰ τὸ ὁποῖον εἰς τὰς τέσσαρας κατωτέρας τάξεις τοῦ σχολείου τούτου διδάσκεται

συστηματικῶς ἢ δημῳδῶς, μόλις δ' ἀπὸ τῆς πέμπτῃς τάξεως διατίθενται ὧραί τινες πρὸς παράλληλον διδασκαλίαν τῆς ἐπισήμου γλώσσης. Οὕτω στερεοποιοῦνται κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως τῶν παιδῶν ἐν τῇ συνειδήσει αὐτῶν πᾶσαι αἱ ἀτέλειαι τῆς διαλέκτου, τὰς ὁποίας ἀποβαίνει δυσχερέστατον νὰ ἀποβάλωσιν οὗτοι βραδύτερον. Οὕτω περαιτέρω διδάσκονται παρ' ἡμῖν οἱ παῖδες ὡς μητρικὴν γλῶσσαν δύο γλωσσικὰς μορφάς, διπλὴν ὀρθογραφίαν, διπλὴν κλίσιν, διπλὴν σύνταξιν, διπλοὺς τύπους καὶ διπλὴν σημασίαν τῆς αὐτῆς λέξεως. Τοῦτο οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου συμβαίνει. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ εἶναι, ὅτι οὐ μόνον καταπονοῦνται οὗτοι εἰς ὑπέρομετρον βαθμὸν, ἀλλὰ καὶ ἀναγκάζονται πολλάκις νὰ ἀπομνησθῶσιν ἐν τῷ γυμνασίῳ ἐκεῖνα, ἅτινα ἐδιδάχθησαν ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ. Πλὴν δὲ τούτου κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οὐδεμίαν τῶν δύο τούτων γλωσσικῶν μορφῶν κατορθοῦσι νὰ ἐκμάθωσι τελείως, ἀλλὰ ἀντὶ τούτου γεννᾶται ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν σύγχυσις. Ἡ γλωσσικὴ ἀσάθθεια ἢ χαρακτηρίζουσα τοὺς συγχρόνους Ἕλληνας μαρτυρεῖ περὶ τούτου¹.

7. Ἀποκλείονται τὴν ἰδιαιτέραν διδασκαλίαν τῆς δημῳδῶς θεωροῦμεν ὀρθόν, ἵνα διδάσκονται συστηματικῶς ὡς ἀναπόσπαστα τμήματα τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὅσα στοιχεῖα τῆς δημῳδῶς εἰσεχώρησαν ἤδη εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν μεμορφωμένων τάξεων καὶ ἐγένοντο κοινῆς χρήσεως.

8. Ὅρθον εἶναι ὥσαύτως νὰ περιλαμβάνωνται ἐν τοῖς ἀναγνωστικοῖς βιβλίοις καὶ νὰ καθίστανται γνωστὰ εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ λογοτεχνικὰ ἔργα ἢ καὶ τμήματα αὐτῶν γεγραμμένα ἐν τῇ δημῳδῇ γλώσσῃ ὡς καὶ προϊόντα τῆς δημῳδῶς μουσῆς ἄξια λόγου κατὰ τὸ περιεχόμενον ἢ τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος, ὅπερ ἐκπροσωποῦσιν.

9. Καὶ τὰ παντὸς εἶδους σχολικὰ ἐγχειρίδια καὶ διδακτικὰ βιβλία πρέπει νὰ εἶναι συντεταγμένα συμφώνως πρὸς τὰς αὐτὰς ἀρχάς.

10. Ἐκ τῶν λεχθέντων συνάγεται προσέτι, ὅτι τὴν εὐθύνην διὰ τὴν ὀρθὴν γλωσσικὴν κατάρτισιν τῶν μαθητῶν δὲν ὑπέχει μόνος ὁ διδάσκων τὸ γλωσσικὸν μάθημα. Ἐξ ἴσου ὑπεύθυνοι εἶναι καὶ πάντες οἱ λοιποὶ διδάσκαλοι, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ συνεργάζωνται πρὸς τοῦτο ἁρμονικῶς, ἐφαρμόζοντες καὶ αὐτὰς ἀρχάς καὶ διὰ τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ χρησιμοποιοῦσι, καὶ διὰ τῆς προσοχῆς, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ καταβάλλωσιν ἐν σχέσει πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν μαθητῶν, καὶ διὰ τῶν βιβλίων, ἅτινα ἐμβάλλουσιν εἰς χεῖρας αὐτῶν.

1. Ὡς παρατηρεῖ ὀρθότατα διαπρεπὲς γλωσσολόγος « ἐπιστημονικῶς καὶ παιδαγωγικῶς ἀποκρούεται ὡς ἀπαράδεκτος ἡ ἐκπαιδευτικὴ διγλωσσία. Δύο καὶ περισσοτέρας ἀκόμη γλώσσας εἶναι δυνατόν νὰ ἐκμάθῃ ὁ μαθητής. Δύο γραμματικὰς ὁμως μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γλώσσης ποτέ. Καταδικάζεται νὰ παραμείνῃ γραμματικῶς ἀκατάρτιστος, ἀνορθογράφος, ἀσύντακτος, γλωσσικῶς ἀσυνάρτητος ». (Γ. Κ ο υ ρ μ ο ὕ λ η, Τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσης τῆς ἐθνικῆς μας παιδείας, σ. 31. Ἐν Ἀθήναις, 1957).

ΤΑ ΠΑΡ' ΗΜΙΝ

Ἐνῷ δὲ αἱ μνημονευθεῖσαι ἀρχαὶ ἐφαρμόζονται ἐν τοῖς σχολείοις πάντων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, παρ' ἡμῖν ἐκράτησαν ὅλως ἀντίθετοι ἀπόψεις, ἀφ' οὗ χρόνου ἀνεροικήθησαν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς παιδείας οἱ αὐτοκλήθεντες «ἐκπαιδευτικοὶ μεταρρυθμισταί». Ἡ ὅλη ἐνέργεια αὐτῶν ἐστράφη εἰς τὸ νὰ ἐπιβάλωσιν εἰς τὸ ἔθνος γλωσσικὸν ἰδίωμα, ὅπερ εἶναι τεχνητὸν κατασκευάσμα, κρᾶμα ἰδιόρρυθμον, σύμπλεγμα στοιχείων ξενικῶν καὶ διαλεκτικῶν καὶ λέξεων τῆς καθαρευούσης, αἵτινες ὅμως ἠκρωτηριάσθησαν καταλλήλως, ἵνα προσαρμοσθῶσιν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὑπ' αὐτῶν κανο-
νισθείσης γραμματικῆς.

Ἀνέτρεψαν οὗτοι πάσας τὰς ὑγιεῖς περὶ τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας ἀρχάς καὶ κατέστησαν τὸ σχολεῖον ἀπὸ διδακτηρίου τῆς ἐθνικῆς γλώσσης ὄργανον προπαγάνδας πρὸς διάδοσιν τοῦ μαλλιαρισμοῦ. Ὁρμήθησαν ἀπὸ τῆς ἰδέας, ὅτι διὰ συστηματικῆς χρήσεως τῆς μαλλιαρῆς καὶ διδασκαλίας τῆς ὑπ' αὐτῶν κατασκευασθείσης γραμματικῆς αὐτῆς θὰ ἐξηφανίζετο ἀπὸ τῆς συνειδήσεως τῶν παιδῶν ἡ ὑπὸ τῶν μεμορφωμένων χρησιμοποιουμένη ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους καὶ θὰ καθίστατο τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα αὐτῶν ἡ φυσικὴ ἑλληνικὴ γλῶσσα τῆς μελλούσης γενεᾶς. Καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τούτου ἠθέτησαν πάσας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδός, αἵτινες πανταχοῦ χρησιμεύουσιν ὡς βάσις τῆς διδασκαλίας τῆς μητρικῆς γλώσσης ἐν τοῖς σχολείοις.

Τῆς τοιαύτης δὲ γλωσσικῆς ἀτασθαλίας τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν πολ-
λαπλᾶ καὶ τὰ ἐπιζῶμεν ὅλοι καθ' ἐκάστην.

Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν ἡμετέρων δημοτικῶν σχολείων ρίπτονται εἰς τὸν βίον εἰς γλωσσικὴν κατάστασιν οὐχὶ ἀνωτέραν ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν εὗρισκοντο, ὅτε τὸ πρῶτον ἐφοίτησαν εἰς τὸ σχολεῖον. Ἐδιδάχθησαν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζον καὶ πρὶν φοιτήσωσιν εἰς αὐτό, καὶ ἐστερεοποίησαν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πάσας τὰς ἀρχικὰς ἀτελείας τῆς γλώσσης τοῦ οἴκου.

Ἐξ ἴσου τραγικὴ εἶναι ἡ κατάστασις τῶν ἀποφοίτων τοῦ γυμνασίου. Ἐξέρχονται καὶ οὗτοι τοῦ σχολείου τούτου ἀνερμάτιστοι γλωσσικῶς καὶ οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν ἀδυνατοῦσι νὰ γράψωσιν ἀπλὴν ἐκθεσιν, νὰ συντάξωσι μίαν ἐπιστολήν. Ἡ τοιαύτη δὲ γλωσσικὴ ἀκαταστασία τῆς σημερινῆς γενεᾶς συνεπάγεται καὶ ἄλλα σοβαρώτερα δεινά, καθισταμένη ἡ κυρία αἰτία τῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς κακοδαιμονίας, ἣτις ἤρchiσε μαστίζουσα τὴν χώραν ἡμῶν.

Ἡ ΝΕΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Ἡ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΡΓΑ ΑΥΤΗΣ

Τὴν αὐτὴν τακτικὴν ἠκολούθησε καὶ ἡ ἐσχάτως συγκροτηθεῖσα ἐπιτροπὴ πρὸς διαμόρφωσιν τῶν παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων.

Ἐν πρώτοις τὴν ἀναγγελίαν περὶ τῶν προσώπων τῶν ἀπαρτιζόντων τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην συνώδευσαν κατευθυντήριοι δηλώσεις, ὑποδεικνύουσαι τὸ ἔργον αὐτῆς. Αὗται ὅμως ἔνεκα τῆς μονομερείας καὶ τῆς ἀσαφείας αὐτῶν δύνανται νὰ προκαλέσωσι παρεξηγήσεις καὶ νὰ ὀδηγήσωσιν εἰς πλάνας.

Οὕτω λέγεται, ὅτι εἶναι ἀνάγκη νὰ τύχη μείζονος προσοχῆς ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις καὶ ὅτι ἔλλειψαι ὁργανωμένης ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδεύσεως ὠθοῦνται οἱ παῖδες ὁμαδικῶς πρὸς τὴν κλασσικὴν παιδείαν μὲ ἀποτέλεσμα νὰ δημιουργῶνται χιλιάδες ἀνέργων, μὴ κατεχόντων τὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖ σήμερον ἡ κοινωνία.

Εἰς ταῦτα παρατηροῦμεν, ὅτι πράγματι ἡ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις εὐρίσκεται παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς σπαργάνοις. Ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ εὐρισκόμεθα εἰς τὴν κατωτάτην βαθμίδα συγκρινόμενοι πρὸς τὰ λοιπὰ πεπολιτισμένα ἔθνη.

Πλὴν δὲ τούτου ἡ τοιαύτη ἐπαγγελματικὴ ἔλλειψις ὀφείλεται παρ' ἡμῖν ἀποκλειστικῶς εἰς ἀβελτηρίαν τῆς πολιτείας, ἥτις οὐδεμίαν ἔλαβε πρόνοιαν πρὸς ρύθμισιν τῶν σχετικῶν ζητημάτων, ἐκ τῶν ὁποίων προέχουσιν ὁ ἐπαγγελματικὸς προσανατολισμὸς τῶν παιδῶν ἤδη ἀπὸ τοῦ σχολείου, ἡ ἔγερσις παρ' αὐτοῖς ἐπαγγελματικῆς συνειδήσεως, ἡ διάγνωσις τῆς ἰδιοφυΐας ἐκάστου, ἡ ἴδρυσις πυκνοῦ δικτύου ἐπαγγελματικῶν σχολείων, προπαρασκευάζοντων διὰ τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα, τῶν ὁποίων στεροῦμεθα κ.τ.λ.

Παρατηροῦμεν ὡσαύτως, ὅτι τῆς καταστάσεως ταύτης δὲν εἶναι αἰτία αἱ κλασσικαὶ σπουδαί, οὐδὲ πταίουσιν αὗται, ἐὰν δημιουργῶνται παρ' ἡμῖν χιλιάδες ἀνέργων, μὴ κατεχόντων τὰ προσόντα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖ σήμερον ἡ κοινωνία. Τοῦτο ὀφείλεται κατὰ κύριον λόγον εἰς τὸ μονόπλευρον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, ὅπερ ἰσχύει παρ' ἡμῖν καὶ διὰ τὸ ὁποῖον ὑπεύθυνος εἶναι ὡσαύτως ἡ ἑλληνικὴ πολιτεία. Δὲν ἐφρόντισεν αὕτη νὰ ἀνοίξῃ διὰ τοὺς νέους πλείονας ἐκπαιδευτικοὺς δρόμους καὶ νὰ παράσχῃ εὐκαιρίαν εἰς αὐτοὺς νὰ τρέπωνται εἰς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα ἀναλόγως τῶν κλίσεων, τὰς ὁποίας ἔχει ἕκαστος.

Ἀντὶ τούτου παρ' ἡμῖν ὑπάρχει μιὰ καὶ μόνη ἐκπαιδευτικὴ ὁδός, ἡ διὰ τοῦ γυμνασίου, καὶ εἰς αὐτὴν ἔλλειψαι ἄλλης συναθοῦνται κατ' ἀνάγκην ὅλοι οἱ νέοι, οἵτινες θέλουσι νὰ τύχωσι μορφώσεως ἀνωτέρας τῆς τοῦ δημοτικοῦ σχολείου. Μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν δὲ ἐκ τοῦ γυμνασίου παραμένουσιν ἄεργοι οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν, τὸ μὲν ἔνεκα τῆς πληθῶρας αὐτῶν, τὸ δὲ διότι

τὸ κράτος κρατεῖ κεκλεισμένους πάντας τοὺς ἄλλους μορφωτικοὺς καὶ ἐπαγγελματικοὺς δρόμους, οἱ ὅποιοι λειτουργοῦσιν ἀλλαχοῦ.

Καὶ εἶναι ἄδικος καὶ δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς παρεξηγήσεις ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα αἰτίασις κατὰ τῶν κλασικῶν σπουδῶν, διότι αἱ σπουδαὶ αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ἐκτὸς τῶν ἄλλων πολλαπλῶν καὶ σπουδαιωτάτων σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἐξυπηρετοῦσιν, ἔχουσι καὶ τὸ μέγα πλεονέκτημα, ὅτι ἀποτελοῦσι τὴν ἀρίστην προπαιδεῖαν πρὸς ὅλα τὰ ἐπαγγέλματα. Ἡ πεῖρα πολλῶν αἰώνων ἔχει πιστοποιήσει, ὅτι ἀρτία ἐπαγγελματικὴ μόρφωσις οἰκοδομεῖται ἐπὶ πλουσίας γενικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς παιδείας. Αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ ἐξελίσσουσιν πάσας τὰς νοητικὰς δυνάμεις καὶ προπαρασκευάζουσι σκοπιμώτατα πρὸς πᾶσαν ἐργασίαν. Ἄλλαις λέξεσι, διὰ μυρίων παραδειγμάτων ἔχει διαπιστωθῇ, ὅτι εὐδοκίμοισιν εἰς τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα καὶ καθίστανται δημιουργικοὶ καὶ ρηξικέλευθοι εἰς αὐτὰ ἐκεῖνοι, οἵτινες σὺν τῇ εἰδικῇ ἐπαγγελματικῇ προπαρασκευῇ καὶ πρὸ αὐτῆς ἠτύχησαν νὰ τύχωσιν ἀνθρωπιστικῆς παιδείας, ἰδίᾳ δὲ ὅσοι ἔχουσιν ἐγκύψει εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς.

Τοῦναντίον οἱ περιορισθέντες εἰς μόνην τὴν τεχνικὴν προπαρασκευὴν δυνατόν μὲν νὰ ἀποβῶσι καλοὶ τεχνῖται, μηχανικῶς ἐκτελοῦντες τὸ ἔργον των, οὐδέποτε ὅμως θὰ δυνηθῶσι νὰ καταστῶσι δημιουργικοὶ καὶ ἱκανοὶ νὰ ἀναπτύξωσι πρωτοβουλίαν καὶ πρωτοτυπίαν τινὰ ἐν αὐτῷ.

Διὰ τοῦτο δὲ πανταχοῦ ἐγκωμιάζεται σήμερον ἰδίᾳ ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν τὸ ἀρχαῖον ἐλληνικὸν πνεῦμα καὶ ὁ ἀρχαῖος ἐλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἀκούονται κραυγαὶ πρὸς ἐνίσχυσιν ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει τῶν κλασικῶν σπουδῶν. Καὶ προέρχονται αἱ κραυγαὶ αὗται οὐ μόνον ἐκ φιλολόγων καὶ φιλοσόφων, ἀλλὰ καὶ ἐκ λογοτεχνῶν ἀξίων τοῦ ὀνόματος, πολιτικῶν, κοινωνιολόγων, ἔτι δὲ καὶ ἐξ ἐπιφανῶν ἐκπροσώπων τῶν θεικῶν ἐπιστημῶν. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν ἀπαιτήσεων τούτων μεταρρυθμίζονται τὰ προγράμματα τῶν γυμνασίων καὶ καταλαμβάνει τιμητικὴν θέσιν ἐν αὐτοῖς ἡ διδασκαλία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς.

Πρὸς πίστωσιν τῶν ἀνωτέρω λεχθέντων θὰ ἀναφέρω ἀντὶ παντὸς ἄλλου παραδείγματος τὴν ἐκκλήσιν τοῦ « Διεθνoῦς ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου », τοῦ συνελθόντος κατ' Ἰούλιον τοῦ παρελθόντος ἔτους ὑπὸ τοῦ « Διεθνoῦς Γραφείου Ἀγωγῆς », τοῦ ἐδρεύοντος ἐν Γενεύῃ.

Καὶ ἡ ἐκκλήσις αὕτη περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς σπουδῆς τῶν ἀρχαίων γλωσσῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς ἐλληνικῆς ἀπηυθύνθη πρὸς τὰ Ὑπουργεῖα τῆς Παιδείας πασῶν τῶν χωρῶν. Συνιστῶμεν τὴν προσεκτικὴν ἀνάγνωσιν τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἐγγράφου ὑπὸ τῶν παρ' ἡμῖν διανοουμένων καὶ ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν πολιτικῶν τῆς χώρας ἡμῶν.

Παρ' ἡμῖν δὲ ἰδιαίτερος καὶ ἔνεκα λόγων ἔθνικων ἐπιβάλλεται ἡ τόνωσις τῆς ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως. Καὶ ἀντὶ νὰ βάλλωμεν κατὰ τῆς κλασ-

σικῆς παιδείας ἢ νὰ χρησιμοποιῶμεν ἐκφράσεις διφορούμενας, δυναμένες νὰ γεννήσωσι παρεξηγήσεις καὶ ὑποβοηθήσωσι τὰς προσπαθείας τῶν ὑπονομευτῶν τῆς ἐθνικῆς παιδείας, εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐνισχύωμεν αὐτὴν δι' ὅλων τῶν μέσων.

Ἄλλ' αἱ κατευθυντήριοι αὗται δηλώσεις εἶναι καὶ κατὰ τοῦτο μονομερεῖς, διότι ἡ ἐκπαίδευσις ἡμῶν ἔχει καὶ πολλὰς ἄλλας πληγὰς, αἱ ὅποια θὰ ἔπρεπε νὰ τύχωσι προσοχῆς ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀφοῦ, ὡς εἶπον, ἀνέλαβεν αὕτη τὴν ρύθμισιν τοῦ ὅλου ἐκπαιδευτικοῦ ἡμῶν προβλήματος.

Ἀναφέρω μερικά ἐκ τῶν σημείων τούτων.

- 1) Οἱ σκοποὶ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας.
- 2) Ἡ ὁργάνωσις τῆς παιδείας.
- 3) Ἐκλογή καὶ μόρφωσις τῶν διδασκάλων τῶν διαφόρων κατηγοριῶν.
- 4) Ἡ διοίκησις καὶ ἐποπτεία τῆς παιδείας.
- 5) Ἡ γυναικεία ἐκπαίδευσις.
- 6) Ἡ ἐπαγγελματικὴ ἀγωγή.
- 7) Τὰ διδακτήρια καὶ τὰ παραρτήματα αὐτῶν.
- 8) Ἡ προσχολικὴ ἀγωγή.
- 9) Ἡ μετασχολικὴ καὶ ἐξωσχολικὴ ἀγωγή.
- 10) Ἡ ἀγωγή τῶν ψυχικῶς ἀνωμάλων καὶ ἐγκαταλειμμένων παιδων.
- 11) Αἱ ἐκκλησιαστικαὶ σχολαί.
- 12) Ἡ ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις.

Ἐλθωμεν ἤδη εἰς τὰ πρόσωπα τὰ συγκροτήσαντα τὴν ἐπιτροπὴν ταύτην, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνετέθη ἡ ρύθμισις τοῦ ἐθνικωτάτου τῶν ἔργων, ὅπερ εἶναι συγχρόνως πολυσύνθετον καὶ δυσχερέστατον :

1. Ἐπὶ κεφαλῇς αὐτῆς ἐτέθη πρόσωπον, τοῦ ὁποίου τὸ παρελθὸν ὑπῆρξεν ὑποπτον ἀπὸ ἐθνικῆς ἀπόψεως, ὡς μαρτυροῦσιν ἐπίσημοι ἀποδείξεις, αἵτινες καὶ εἶδον τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος, οὐδεὶς δ' ἐτόλμησε νὰ διαψεύσῃ αὐτάς. Ὅσον καὶ ἂν φωνασκῶσιν οἱ φιλικῶς προσκείμενοι πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦτο, οὐδένα ὑγιᾶς σκεπτόμενον θὰ πείσωσι, ὅτι εἶναι ἐφθαρμένα τὰ ἔγγραφα ἀνωτάτων ἀστυνομικῶν ἀρχῶν, τὰ ἀπευθυνόμενα πρὸς τὸν Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως καὶ πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν, διὰ τῶν ὁποίων καταγγέλλονται πλεῖστοι ἀντεθνικαὶ ἐνέργειαι τοῦ προσώπου τούτου, μὴ ἀναιρεθεῖσαι.

Καὶ οὐδένα σωφρονοῦντα θὰ πείσωσι τὰ ἐπιχειρήματα τῶν φωνασκούντων, ὅτι τὰ ἀνωτέρω κατορθώματα παρεγράφησαν ἕνεκα τοῦ ἐν τῷ μεταξὺ μεσολαβήσαντος χρόνου καὶ δὲν δύνανται νὰ ἰσχύωσι πλέον σήμερον. Εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ παρ' ἡμῖν ἀριστεροὶ ἐκπαιδευτικοὶ διεκήρυξαν ὡς ἀρχὴν δῆθεν παιδαγωγικὴν, ὅτι ὁ διδάσκαλος εἶναι ἐλεύθερος διὰ τὰ κοινωνικά του φρονήματα, ἀρκεῖ μόνον νὰ τηρῇ κατὰ τὴν ἐργασίαν του τοὺς κειμένους νόμους. Τὰς ἀρχὰς δὲ ταύτας διατυμπανίζουσι, διὰ νὰ τὸ ἔχωσι δίπορτον.

Διὰ τὰ δύνανται νὰ κινῶνται ἐλευθέρως πρὸς πάσας τὰς κατευθύνσεις, νὰ ἐμφανίζονται ἔχοντες γνώμας ἐπὶ πάντων τῶν καθεστῶτων, νὰ ἀναλαμβάνωσι τὴν διευθύνσιν Παιδαγωγικῶν Ἀκαδημιῶν, τὰς ἀνωτάτας θέσεις ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας καὶ τῷ Ἐκπαιδευτικῷ Συμβουλίῳ καὶ αὐτὴν τὴν ὁργάνωσιν τῆς Παιδείας. Δὲν ὑποχωροῦσι πρὸ οὐδενός. Καὶ μέχρι τῶν Ἀνακτόρων ἐπιχειροῦσι νὰ ἀνέρχωνται αὐτοί, οἱ ἄσπονδοι ἐχθροὶ τῆς Βασιλείας.

Ἡ ὕγις ὅμως Παιδαγωγικὴ ἄλλα πρεσβεύει. Θεωροῦσα ἐξόχως λεπτὸν τὸ ἔργον τοῦ διδασκάλου, διδάσκει, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ψυχικὸς διχασμὸς μεταξὺ τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν του ἐνεργειῶν. Ὅτι πρέπει νὰ εἶναι οὗτος ὁ φορεὺς τῶν διδαγμάτων αὐτοῦ, νὰ ἐνσαρκοῖ ἐν ταῖς ἐνεργείαις του τὰς ἰδέας καὶ πεποιθήσεις του καὶ νὰ ἐμφανίσῃ αὐτὰς ἐνώπιον πάντων δι' ὅλου τοῦ βίου υλοποιημένας καὶ ζωντανάς. Καὶ ὡς ὑπέρτατον κριτήριον τῆς ἱκανότητος ἐνὸς διδασκάλου θεωρεῖ τὴν δύναμιν τῆς πίστεως αὐτοῦ πρὸς τὴν ὁρθότητα τῶν ὑπ' αὐτοῦ διδασκομένων.

Αἱ ἀπαιτήσεις δ' αὐται, αἵτινες προβάλλονται εἰς πάντα διδάσκαλον, ἰσχύουσι κατὰ μείζονα λόγον διὰ τοὺς τιθεμένους ἐπὶ κεφαλῇ τῆς Παιδείας καὶ ἀναλαμβάνοντας τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ὁργάνωσιν αὐτῆς.

2. Ἡ συγκροτηθεῖσα ἐπιτροπὴ πρὸς κατάρτισιν οὕτω πολυσυνθέτου καὶ δυσχερεστάτου ἔργου, οἷον ἡ ἐκπόνησις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος τῆς χώρας, ἣτις καὶ ἀπεκλήθη « Ἐπιτροπὴ τῶν ἐιδικῶν », ἀπετελέσθη ἐκ προσώπων, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων εἶναι ξένα πρὸς τὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα.

Εἰς ἐπίμετρον δὲ τὸ ἔργον τοῦτο ἀποβαίνει ἔτι δυσχερέστερον, διότι ἡ παιδεία, ὡς λειτουργεῖ σήμερον παρ' ἡμῖν, ὑστερεῖ τρομακτικῶς. Μὴ παρακολουθήσασα τὰς προόδους τῆς ἐπιστήμης καὶ τὰ ἀλλαχὺ ἐφαρμοζόμενα μέτρα ἢ ὑποστᾶσα κακώσεις ἔνεκα διαφορῶν αἰτιῶν ἀδυνατεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀτόμων καὶ τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας. Καὶ δὲν ἀρκοῦσιν ἡμῖς πρὸς ἀνόρθωσιν αὐτῆς, ἀλλ' εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀνεγείρωμεν ἐκ βάθρων τὸ ὅλον ἡμῶν ἐκπαιδευτικὸν οἰκοδόμημα.

Τοιοῦτον δὲ ἔργον μόνον ἐιδικοί ἐπιστήμονες, γινώσκοντες βαθεῖς τῆς παιδαγωγικῆς καὶ τῆς ψυχολογίας τοῦ παιδὸς καὶ δυνάμενοι νὰ παρακολουθήσωσι καὶ τὰ ἀλλαχὺ συμβαίνοντα θὰ ἠδύναντο νὰ διεξαγάγωσιν.

Ἐν ἐκ τῶν ζητημάτων, περὶ τὰ ὁποῖα ἡ ἐπιτροπὴ ἠσχολήθη καὶ περὶ ἐνδιαφέρει ἡμᾶς κατὰ τὴν παρούσαν μελέτην, εἶναι ὁ καθορισμὸς τῆς διδακτέας ἐν τῷ σχολείῳ μητρικῆς γλώσσης. Καὶ ὥρισεν ἡ πλειοψηφία αὐτῆς, ὅτι γλώσσα τοῦ δημοτικοῦ σχολείου (εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ καὶ βοηθητικὰ βιβλία, εἰς τὸ γλωσσικὸν μάθημα καὶ τὰς γραπτὰς ἐργασίας τοῦ μαθητοῦ) θὰ εἶναι ἡ δημοτικὴ. « Καὶ ἡ γραμματικὴ τῆς γλώσσης ταύτης θὰ διδάσκηται ἐμπειρικῶς μὲν εἰς τὴν Β' καὶ Γ' τάξιν, συστηματικῶς δὲ καὶ εἰς τακτάς

ὄρας εἰς τὴν Δ', Ε' καὶ Γ' τάξιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου πρὸς τὸν σκοπόν, ὥστε οἱ ἀποφοιτῶντες τοῦ δημοτικοῦ σχολείου μαθηταὶ νὰ δύνανται νὰ χειρίζονται τὴν ζωντανὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ μας ὁρθῶς τόσον εἰς τὸν προφορικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν γραπτὸν λόγον των».

Οὕτως ἡ παροῦσα ἐπιτροπὴ ὑπερηκόντισε καὶ αὐτοὺς « τοὺς ἐκπαιδευτικούς μεταρρυθμιστάς », οἵτινες καὶ κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον ἐκυριάρχουν ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, εἶχον περιορισθῇ νὰ εἰσαγάγῃσι τὴν δημώδη γλῶσσαν εἰς μόνας τὰς τέσσαρας κατωτέρας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Περὶ δὲ τῆς καθαρευούσης ὀρίζουσι τὰ ἑξῆς : « Εἰς τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία τῆς Ε' καὶ Γ' τάξεως τοῦ δημοτικοῦ σχολείου πρέπει νὰ δίδωνται εἰς τοὺς μαθητὰς κείμενα γεγραμμένα εἰς τὴν ἀπλὴν καθαρεύουσαν. Γραμματικὴ δὲ τῆς καθαρευούσης ΔΕΝ θὰ διδάσκηται εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον συστηματικῶς ».

Κατὰ ταῦτα θεσπίζεται ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ κράτους, διδασκομένη ὡς μητρικὴ, ἡ δημοτικὴ γλῶσσα. Ὅρίζεται ὡσαύτως, ὅτι ἡ γλῶσσα αὕτη, ἡ ἀκαθόριστος, ὡς γνωστόν, καὶ ἀδιάπλαστος ἀκόμη, ἡ στερουμένη σταθεροῦ γραμματικοῦ μηχανισμοῦ, ἡ πολύμορφος, πρέπει νὰ διδάσκηται συστηματικῶς μετὰ τῆς ἀνυπάρχουτος γραμματικῆς αὐτῆς, ἡ δὲ γραμματικὴ τῆς καθαρευούσης ἀποκλείεται ἀπὸ τοῦ σχολείου. Ἐζήτησεν οὕτως ἡ πλειοψηφία τῆς ἐπιτροπῆς νὰ κρατήσῃ μακρὰν τῆς ἐπισήμου γλώσσης τοῦ κράτους ἅπαντας τοὺς φοιτῶντας εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, τ.ἔ. τὰ 9/10 τῶν κατοίκων τῆς χώρας ἡμῶν.

Ἐξαίρεσιν ἀπετέλεσαν, διαφωνήσαντα πρὸς τὰς ἐξωφρενικὰς ταύτας ἰδέας, τὰ ἐπόμενα τρία μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης, ὁ Δ. Πίππας, ὁ Χ. Φραγκίστας καὶ ὁ Ἰ. Θεοδωράκόπουλος. Οὕτως ὁ Δ. Πίππας διετύπωσε τὴν γνώμην, ὅτι μόνον ἡ καθαρεύουσα πρέπει νὰ διδάσκηται εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἡ γραμματικὴ τῆς. Ὁ Χ. Φραγκίστας εἶπεν, ὅτι εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον πρέπει νὰ διδάσκηται ἡ καθαρεύουσα ἀπὸ τῆς Δ' τάξεως καὶ νὰ διδάσκηται συστηματικῶς καὶ ἡ γραμματικὴ τῆς. Ὁ δὲ Ἰ. Θεοδωράκόπουλος εἶπεν, ὅτι ἡ γραμματικὴ τῆς καθαρευούσης πρέπει νὰ διδάσκηται συστηματικῶς εἰς τὰς δύο τελευταίας τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἡ δὲ τῆς δημοτικῆς μόνον ἐξ ἀφορμῆς τῶν διδασκομένων κειμένων.

Διὰ τῶν προτάσεων τούτων τῆς πλειοψηφίας τῆς ἐπιτροπῆς πλήσσονται δεινῶς οἱ μαθηταὶ ἀμφοτέρων τῶν παρ' ἡμῖν λειτουργούντων σχολείων, τῆς τε δημοτικῆς καὶ τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως.

Ἐν πρώτοις οἱ μαθηταὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ὅσοι δὲν μέλλουσι νὰ φοιτήσωσιν εἰς ἀνώτερα σχολεῖα, ἀλλὰ θὰ ἀρκεσθῶσιν εἰς μόνην τὴν μόρφωσιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, θὰ ἐξέλθωσιν αὐτοῦ ἀνεργατίστοι γλωσ-

σικῶς καὶ ἀνίκανοι νὰ παρακολουθήσωσι τὴν πνευματικὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Ἀὐτοὶ θὰ δύνανται νὰ ἀναγνώσωσι τοὺς συγχρόνους καὶ τοὺς προγενεστέρους Ἑλληνας τοὺς γράψαντας εἰς τὴν συνήθη καθαρεύουσαν. Θὰ εἶναι ἀδύνατον εἰς αὐτοὺς νὰ λάβωσιν εἰς χεῖράς των τὸν Κοραῖν, τὸν Παπαρρηγόπουλον, τὸν Βερναρδάκην, τὸν Θερεμιάνον, τὸν Βυζάντιον, τὸν Ροῖδην, τὸν Βικέλιαν, τὸν Βλάχον, τὸν Παπαδιαμάντην, τὸν Μωραϊτίνην, τὸν Ραγκαβῆν, τὸν Παγανέλην, τὸν Λάμπρον, τὸν Πολίτην καὶ τὸ πλῆθος τῶν τόσων ἄλλων, ὅσοι ἐλάμπρυναν τὴν νέαν ἑλληνικὴν λογοτεχνίαν.

Θὰ εἶναι προσέτι ἀνίκανοι οἱ παῖδες οὗτοι, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὰ $\frac{9}{10}$ τοῦ παιδικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας, νὰ κατανοήσωσι τὸ περιεχόμενον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ νὰ παρακολουθήσωσι μετὰ τινος κατανοήσεως τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἱεροτελεστίας καὶ τοὺς λόγους τῶν μεγάλων ῥητόρων τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἄμβωνος καὶ τοῦ Κοινοβουλίου. Ἀὐτοὶ θὰ δύνανται νὰ ἀναγνώσωσιν ἐφημερίδα ἢ νὰ προστρέξωσιν εἰς ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν, ὅπως λύσωσιν ἀπορίαν τινὰ αὐτῶν.

Διὰ τοῦ μέτρου δηλαδὴ τούτου ἐπέρχεται ἀποχωρισμὸς τοῦ πολυπληθεστεροῦ τμήματος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς συγχρόνου πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους, ἀποκοπὴ αὐτοῦ ἀπὸ σπουδαιοτάτων στοιχείων τῆς ἑλληνικῆς παραδόσεως.

Ἀλλὰ τί ἄλλο ἐπιδίδουσι οἱ ἐχθροὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐργαζόμενοι πρὸς τοῦτο δι' ὅλων αὐτῶν τῶν δυνάμεων;

Καὶ πλεῖστα ἄλλα δεινὰ ἐπακόλουθα θὰ ἔχῃ ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρου τούτου. Ἡ ἐπακολουθοῦσα γλωσσικὴ ἀναρχία καὶ ἡ μετ' αὐτῆς συνδεομένη ἀμάθεια ἢ ἡμιμάθεια θὰ ἀσκήσωσιν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὸν ὅλον ψυχικὸν βίον τῶν παιδῶν καὶ θὰ ἀποβῶσιν ἀνυπέρβλητον κώλυμα πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς διανοήσεως αὐτῶν καὶ ἐξέλξιν καὶ τῶν λοιπῶν ψυχικῶν δεξιότητων αὐτῶν.

Τέλος δὲ τὸ ἀκανόνιστον καὶ ἀνώμαλον τῆς γλώσσης, τὴν ὁποίαν διὰ τοῦ μέτρου τούτου ὑποχρεοῦνται νὰ μάθωσιν οἱ μαθηταί, θὰ ἐπιδράσῃ ὀλεθρίως καὶ ἐπὶ τῶν χαρακτῆρα αὐτῶν. Καὶ δὲν ἀπομακρύνομαι τῆς ἀληθείας λέγων, ὅτι τὴν ρευστότητα καὶ ἀστάθειαν τοῦ χαρακτῆρος πολλῶν ἀνθρώπων τῆς σημερινῆς ἡμῶν κοινωνίας, τὴν αὐθάδειαν καὶ ἀτασθαλίαν, ἣτις ἤρχισεν ἐσχάτως νὰ προσλαμβάνῃ παρ' ἡμῖν τρομακτικὰς διαστάσεις, πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν κατὰ μέγα μέρος καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν μεταρρυθμιστῶν κρατήσασαν παρ' ἡμῖν γλωσσικὴν ἀστάθειαν καὶ ἀναρχίαν. Τὰς ιδιότητας δὲ ταύτας θὰ ἐνισχύσωσιν ἔτι μᾶλλον τὰ ὑπὸ τῆς πλειοψηφίας τῆς σημερινῆς ἐπιτροπῆς προτεινόμενα γλωσσικὰ μέτρα.

Ἀλλὰ τὸ μέτρον τοῦτο θὰ ἐπιδράσῃ ὀλεθρίως καὶ ἐπὶ τῶν σχολείων τῆς μέσης παιδείας, ἰδίᾳ δὲ τοῦ γυμνασίου, καὶ θὰ καταστήσῃ ἀδύνατον τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ κυρίου σκοποῦ τοῦ γυμνασίου, ὅστις συνίσταται εἰς

τὴν καλλιέργειαν τῶν κλασσικῶν σπουδῶν καὶ τὴν παροχὴν τῆς δεοῦσης ἀνθρωπιστικῆς μορφώσεως εἰς τοὺς τροφίμους αὐτοῦ.

Περὶ τοῦτου πειθόμεθα, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψει τὰ ἐπόμενα :

Ἡ διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν ἔχει ἀνάγκην μακροῦ χρόνου. Ἀπαιτεῖ ἀσχολίαν ἐκτεινομένην ἐπὶ πλείονα ἔτη καὶ ἐπὶ πλείονας ὥρας καθ' ἑβδομάδα. Οὗτος δὲ εἶναι ὁ κύριος λόγος, διὰ τὸν ὅποιον ἡ φοίτησις εἰς τὸ σχολεῖον τοῦτο διαρκεῖ ἀλλαχοῦ μὲν ὀκτώ, ἀλλαχοῦ δὲ ἑννέα ἢ δέκα ἔτη. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον μέγα μέρος τοῦ προγράμματος τοῦ σχολείου τούτου καταλαμβάνουσι πανταχοῦ αἱ ὥραι αἱ διατιθέμεναι ὑπὲρ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν.

Καὶ παρ' ἡμῖν ἡ γυμνασιακὴ παιδείσις διήρκει πρότερον ἑπτὰ ἔτη (τρία τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ τέσσαρα τοῦ γυμνασίου) καὶ ἐθεωροῦντο τὰ ἔτη ταῦτα ἀνεπαρκῆ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν.

Ἀφ' οὗ χρόνου ὅμως εἰσῆχθη παρ' ἡμῖν ὑπὸ τῶν μεταρρυθμιστῶν ἡ διμερὴς ἐκπαίδεσις, περιορίσθη ὁ χρόνος τῶν ἐν τῷ γυμνασίῳ σπουδῶν εἰς ἕξ ἔτη. Καὶ ἐκολοβώθησαν οὕτως αἱ κλασσικαὶ σπουδαὶ ἐν τῷ ἡμετέρῳ γυμνασίῳ. Ὑπῆρχεν ὁμως ἀκόμη ἡ ἐπομένη διευκόλυνσις : Ἐδιδάσκετο τότε ἡ καθαρεύουσα ἐν τῷ δημοτικῷ σχολεῖῳ, ἥτις ἔνεκα τοῦ μηχανισμοῦ αὐτῆς καὶ τῆς στενῆς συγγενείας αὐτῆς πρὸς τὴν ἀρχαίαν ἀττικὴν διητυκλόμενα τὰ μέγιστα τὴν ἐπακολουθοῦσαν διδασκαλίαν τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν.

Διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ὅμως τῆς διδασκαλίας τῆς δημοτικῆς εἰς πάσας τὰς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου θὰ ἀποβῇ ἀδύνατος ἡ κατάλληλος διδασκαλία τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν εἰς τὸ κολοβὸν γυμνάσιον.

Οὕτως ἡ πλειοψηφία τῆς ἐπιτροπῆς ταύτης διὰ τῶν ἀστόχων προτάσεων αὐτῆς καταφέρει δεινὸν πλῆγμα κατὰ τε τῆς δημοτικῆς καὶ τῆς μέσης παιδείας.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΕΞΑΡΧΟΠΟΥΛΟΣ